

Univerzita Karlova v Praze

Právnická fakulta

Diplomová práce

**Trestný čin podvodu, pojistného, úvěrového a
dotačního podvodu podle § 209, § 210, § 211 a § 212
trestního zákona**

Šulák Ladislav

Vedoucí diplomové práce: JUDr. Bc. Jiří Říha, Ph.D.

Katedra: Trestní právo

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 10.6.2010

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracoval samostatně za použití zdrojů a literatury v ní uvedených.

V Praze dne 10.6.2010

Ladislav Šulák

OBSAH

ÚVOD.....	IV
1. TRESTNÉ ČINNY PROTI MAJETKU	VI
2. PODVOD.....	XII
2. 1 Objekt.....	XII
2. 2. Objektivní stránka	XII
2. 3. Pachatel.....	XVII
2. 4. Subjektivní stránka	XIX
2. 5. Vztah k jiným trestným činům.....	XXII
2. 6. Judikatura.....	XXIX
3. TRESTNÉ ČINY ÚVĚROVÉHO, POJISTNÉHO A DOTAČNÍHO PODVODU	XXXIII
3. 1. Pojistný podvod	XXXVI
3. 1. 1. Pojištění	XXXVIII
3. 1. 2. Objekt.....	XLIV
3. 1. 3. Objektivní stránka podle § 210 odst. 1	XLV
3. 1. 4. Objektivní stránka podle § 210 odst. 2	XLVII
3. 1. 5. Subjektivní stránka podle § 210 odst. 1 a § 210 odst. 2	XLIX
3. 1. 6. Pachatel podle § 210 odst. 1 a § 210 odst. 2.....	XLIX
3. 1. 7. Vztah k jiným ustanovením	L
3. 1. 8. Judikatura.....	LI
3. 2. Úvěrový podvod	LIV
3. 2. 1. Institut úvěru	LIV
3. 2. 2. Úvěr a úvěrová smlouva	LV
3. 2. 3. Objekt.....	LVIII
3. 2. 4. Objektivní stránka podle § 211 odst. 1	LVIII
3. 2. 5. Pachatel podle § 211 odst. 1	LXIV
3. 2. 6. Subjektivní stránka podle § 211 odst. 1	LXIV
3. 2. 7. Objektivní stránka podle § 211 odst. 2	LXV
3. 2. 8. Pachatel podle § 211 odst. 2	LXV
3. 2. 9. Subjektivní stránka podle § 211. odst. 2.....	LXVI
3. 2. 9. Vztah k jiným ustanovením	LXVI
3. 2. 10. Judikatura.....	LXVI
3. 3. Dotační podvod.....	LXVII
3. 3. 1. Objekt.....	LXVII
3. 3. 2. Objektivní stránka.....	LXIX
3. 3. 3. Pachatel.....	LXX
3. 3. 4. Subjektivní stránka	LXX
3. 3. 5. Judikatura.....	LXX
ZÁVĚR.....	LXXII
SUMMARY.....	LXXIV
PŘEHLED POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ	LXXVI

ÚVOD

Ve své práci jsem se rozhodl pojednat problematiku podvodných jednání komplexně, aniž bych některé z podvodných jednání upřednostňoval. Z teoretického hlediska nepovažuji za oprávněné (i když v praxi to může být jinak) přikládat některému podvodnému jednání větší význam než jinému. Jestliže v mé práci zaujímá největší prostor problematika obecného podvodu, je to z toho důvodu, že obecný podvod svou podstatou ztělesňuje veškeré principy podvodných jednání. Pojistný, úvěrový a dotační podvod jsou pouze zvláštními, speciálními případy obecného podvodu. Kasuistické rozvedení úpravy obecného podvodu si vynutila společenská praxe a vzhledem k tomu, že se nejedná o jediné případy speciálních podvodných jednání,¹ nelze stávající úpravu hodnotit zcela pozitivně.²

Na začátku své práce jsem se snažil zasadit podvodná jednání do kontextu stávající právní úpravy. Podvodná jednání patří mezi trestné činy proti majetku upravené v hlavě páté zvláštní části trestního zákona, má práce tedy začíná stručnou charakteristikou této části trestního zákona.

U každého podvodného jednání jsem věnoval pozornost obligatorním znakům skutkové podstaty - tedy objektu, objektivní stránce, subjektu (pachatel) a subjektivní stránce.

V pojednání o obecném podvodu jsem věnoval zvýšenou pozornost rozlišování trestného činu podvodu a jiných trestných činů, s kterými by mohl být zaměněn. U speciálních případů podvodných jednání jsem se touto otázkou již nezabýval již tak podrobně, protože v praxi není jejich odlišení od jiných trestních činů tolik problematické.

U každého podvodného jednání jsem uvedl stručnou charakteristiku okolností podmiňující použití vyšší trestní sazby (u speciálních druhů podvodu s odkazem na obecný podvod).

Při posuzování viny pachatele trestnými činy pojistného a úvěrového podvodu musí orgány činné v trestním řízení vycházet též z mimotrestních norem a institutů, proto jsem připojil exkurs do práva občanského a obchodního. Zvýšená pozornost je věnována

¹ Doktrína rozeznává ještě například podvod šekový, směnečný, počítačový (srov. JELÍNEK, J. A KOL.: *Trestní právo hmotné. Zvláštní část.1.* vydání. Praha: Leges, s. 596)

² JELÍNEK, J. A KOL.: *Trestní právo hmotné. Zvláštní část.1.* vydání. Praha: Leges, s. 596

otázce úvěru a úvěrové smlouvy a judikatuře Ústavního a Nejvyššího soudu ČR, ve které byla řešena otázka ústavnosti úvěrového a pojistného podvodu.

Pojednání o úvěrovém podvodu obsahuje též moji krátkou polemiku s judikaturou Ústavního soudu týkající se posuzování otázky proporcionality v případě trestného činu úvěrového podvodu. Chtěl bych předeslat, že úsudek Ústavního soudu plně respektuji a že se jedná o pouhou polemiku.

1. TRESTNÉ ČINNY PROTI MAJETKU

Podvodná jednání náleží mezi trestné činy proti majetku, které jsou nově zařazeny do hlavy páté nového trestního zákoníku. Skutkové podstaty trestných činů proti majetku chrání rozličné právní statky, kterým je společný majetkový charakter.

Mezi právními statky chráněnými v části páté nového trestního zákona má největší zastoupení právní statek vlastnictví (chrání jej trestné činy krádeže § 205, zpronevěry podle § 206, zatajení věci podle § 219) a právní statek majetek jako celek (ten je právě chráněn trestným činem podvodu). Dále trestné činy proti majetku poskytují také ochranu některým nehmotným statkům, například neoprávněný přístup k počítačovému systému a nosiči informací podle § 230 chrání informace uložené na nosičích a vybavení nosičů informací, autorská práva, utajované informace).³

Významné mezinárodní dokumenty prohlašují právo vlastnit majetek za základní lidské právo například čl. 17 Všeobecné deklarace lidských práv, čl.1 Dodatkového protokolu k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod). Právo vlastnit majetek deklaruje také čl. 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

Majetkové zájmy jsou dále chráněny v ustanoveních o trestných činech hospodářských, obecně nebezpečných a trestných činech proti svobodě. Majetku poskytuje ochranu také trestné činy obecného ohrožení podle § 272, majetek a svoboda jsou chráněny trestným činem loupeže podle § 173. Majetkové zájmy chrání i jiné trestné činy, jejichž objektem je svoboda, jako jsou vydírání podle § 175 nebo útisk podle § 177.

U trestného činu výtržnictví podle § 358 vystupuje ochrana majetkových zájmů jako sekundární objekt.

Mezi trestnými činy proti majetku a trestnými činy hospodářskými panuje velmi úzká souvislost.⁴ Například trestný čin poškozování spotřebitele podle § 253 je zvláštním případem podvodu podobně jako trestný čin zkrácení daně, poplatku a povinné platby podle § 240.

Velmi problematický je vzájemný vztah mezi trestnými činy proti majetku a trestnými činy hospodářskými. V aplikační praxi často vyvstává otázka, podle kterého

³ JELÍNEK, J. A KOL.: *Trestní právo hmotné. Zvláštní část*.1. vydání. Praha: Leges, 579 s.

⁴ JELÍNEK, J. A KOL.: *Trestní právo hmotné. Zvláštní část*.1. vydání. Praha: Leges, 580 s.

ustanovení dané jednání postihnout, dále zda je jedno jednání vůči druhému speciální anebo zda je možný jednočinný souběh trestných činů proti majetku a trestných činů hospodářských. Za příklad může sloužit trestný čin zkrácení daně, poplatku a jiné podobné platby, který bývá zpravidla zvláštním případem podvodu. Naproti tomu udávání padělaných peněz jako pravých podle § 233 odst. 2 může být i podvodem, jak bylo judikováno (srov. č.3/1991 Sb. rozh. tr.).

Nejčastějším objektem vyskytujícím se mezi trestnými činy proti majetku je vlastnictví k věci.

Majetek je chráněn prostřednictvím trestných činů podvodu podle § 209 a trestného činu porušování povinnosti při správě cizího majetku podle § 220.

Majetkem se zde rozumí soubor všech majetkových hodnot, to znamená věci pohledávek a jiných práv a penězi ocenitelných jiných hodnot. Majetkem se tedy rozumí nejen věci, ale i různá majetková práva, například pohledávky ze závazkových právních vztahů nebo ze zákona, obchodní podíly v společnostech a družstvech, majetková práva autorů a výkonných umělců.⁵

Tzv. úpadkové delikty chrání práva věřitelů na uspokojení jejich pohledávek. Mezi tyto delikty patří trestné činy poškození věřitele podle § 222, zvýhodnění věřitele podle § 223, pletichy v insolvenčním řízení podle § 226, způsobení úpadku podle § 224, porušení povinnosti v insolvenčním řízení podle § 225 a porušení povinnosti učinit pravdivé prohlášení o majetku podle § 227.

Některé trestné činy obsažené v hlavě páté zvláštní části trestního zákona chrání určité zvláštní zájmy majetkové povahy. Jsou jimi například neoprávněné užívání cizí věci podle § 207 (tzv. *furtum usus* „*krádež užitku*“), trestný čin neoprávněného zásahu do práva k domu, bytu nebo nebytovému prostoru podle § 208 (chrání se zde právo tyto prostory používat - *ius utendi* a právo disponovat s nimi - *ius disponenti*). Dále jsou takové zájmy chráněny na základě trestných činů zneužívání vlastnictví podle § 229, trestného činu podílnictví podle § 214 a § 215 a trestného činu legalizace výnosů z trestné činnosti podle § 216 a § 217.

Ve většině případů je předmětem útoku věc cizí, může jí být však i věc vlastní, jako je tomu v případě trestného činu zneužívání vlastnictví podle § 229. Na rozdíl od civilistické úpravy nenajdeme v trestním zákoně výslovně rozlišení věcí na věci movité a

⁵ JELÍNEK, J. A KOL.: *Trestní právo hmotné. Zvláštní část*. 1. vydání. Praha: Leges, s. 580 a následující

věci nemovité, ovšem z povahy trestného činu plyne, že některé útoky mohou směřovat jen proti věci movité (například trestný čin krádeže podle § 205).⁶

Ustanovení § 134 odst. 1 trestního zákona říká: „Věcí se rozumí i ovladatelná přírodní síla“. Předmětem útoku mohou tedy být i elektrická energie, jaderná energie, parní energie atd. Ustanovení § 134 odst. 1 věta druhá říká, že ustanovení o věcech se vztahují také na cenné papíry a peněžní prostředky na účtu, nevyplývá-li z jednotlivých ustanovení trestního zákona něco jiného. Podle povahy věci jimi však mohou být pouze zaknihované cenné papíry.

Hlava pátá trestního zákona není dělena na oddíly. Z hlediska právního a kriminologického zde můžeme odlišovat čtyři skupiny trestných činů a to podle jednání a následku:

1) Jednání obohacovací (tato skupina čítá tři základní typy obohacovacího jednání - krádež, zpronevěra a podvod podle § 205, § 206 a § 209 a zvláštní případy obohacovacích jednání podle § 210 až § 212, § 218 a § 219).

2) Jednání poškozovací (základní poškozovací typ jednání je obsažen v ustanovení § 228, zvláštní případy pak v ustanoveních § 220, § 221, § 222, § 223, § 224, § 226, § 229 a v ustanovení § 230 až § 232).

3) Tzv. furtum usus (§ 207 odst. 1 alinea 1). Podobnou povahu však má i trestný čin neoprávněný zásah do práva k domu, bytu nebo bytovému prostoru podle § 208.

4) Získávání prospěchu (kořistění) z trestného činu jiné osoby (takovouto povahu mají trestné činy podílnictví podle § 214, § 215 a trestný čin legalizace výnosů z trestné činnosti podle § 216 a § 217).

Pro stanovení stupně společenské závažnosti trestných činů proti majetku je velmi důležitá výše škody způsobená trestným činem.

Nový trestní zákon se vydal cestou přesného zakotvení peněžité částky vyjadřující rozsah škody způsobené trestným činem přímo do ustanovení § 138 odst. 1.

Škodou nikoliv nepatrnou se rozumí škoda dosahující částky nejméně 5000 Kč, škodou nikoliv malou se rozumí škoda dosahující částky nejméně 25 000 Kč, větší škodou se rozumí škoda dosahující částky nejméně 50 000 Kč, značnou škodou se

⁶ JELÍNEK, J. A KOL.: *Trestní právo hmotné. Zvláštní část*. 1. vydání. Praha: Leges, s. 581

rozumí škoda dosahující částky nejméně 500 000 Kč a škodou velkého rozsahu se rozumí škoda dosahující nejméně částky 5 000 000 Kč.

Podle § 138 odst. 2 platí ustanovení § 138 odst. 1 i pro určení výše prospěchu, nákladů k odstranění následků poškození životního prostředí a hodnoty věcí a jiné majetkové hodnoty.

Uvedením pevných peněžitých částek zákonodárce naplnil zásadu *nullum crimen sine lege scripta*, *nullum crimen sine lege stricta*. Tyto zásady vyžadují, aby právní úprava byla jasná, srozumitelná a aby zákonodárce co nejpřesněji stanovil podmínky trestní odpovědnosti.

Při stanovení výše škody se vychází z ceny, za kterou se věc, která byla předmětem útoku, v době a místě činu obvykle prodává. Rozumí se jí zde cena při legálním prodeji, nikoliv na černém trhu (srov. č. 19/1993 Sb. rozh. tr.). Nelze-li takto cenu zjistit, vychází se z účelně vynaložených nákladů na obstarání stejné nebo obdobné věci, nebo na uvedení věci v předešlý stav.

Přiměřeně se postupuje i při stanovení výše škody na jiné majetkové hodnotě. Jedná-li se například o láhev vína v luxusní restauraci, nepřihlíží se k výši ceny v takové restauraci, nýbrž se počítá s cenou v místě obvyklou. Byla-li předmětem útoku cizí měna, vychází se z kurzu, za který se příslušná měna oprávněným subjektem (směnárnou) v době spáchání trestného činu prodávala (srov. č. 18/1993 Sb. rozh. tr.).

V ustanovení § 137 jsou tedy stanoveny tři způsoby výpočtu škody. Druhý způsob je podpůrný k prvnímu a třetí k druhému. Z tohoto důvodu je při určování výše škody způsobené poškozením motorového vozidla nutné vycházet z ceny, za kterou se toto vozidlo v době a místě činu obvykle prodává. To znamená, že je nutno zjistit, o jakou hodnotu se cena vozidla snížila, což představuje rozdíl ceny vozidla před poškozením a po něm. Teprve když nelze takto výši škody zjistit, je možné vycházet z účelně vynaložených nákladů na uvedení vozidla v předešlý stav jeho opravou (srov. č.32/1994 Sb. rozh. tr.).⁷

Rozhodující je hodnota, o kterou byl majetek poškozeného zmenšen, nikoliv obohacení pachatele (srov. č.71/1971 Sb. rozh. tr.). Při odcizení věcí starších a opotřeбенých se přihlíží ke snížení hodnoty (srov. č. 33/1967 Sb. rozh. tr.).⁸

⁷ JELÍNEK, J. A KOL.: *Trestní právo hmotné. Zvláštní část*. 1. vydání. Praha: Leges, 2009, s. 583

⁸ JELÍNEK, J. A KOL.: *Trestní právo hmotné. Zvláštní část*. 1. vydání. Praha: Leges, 2009, s. 583

Jde-li o pokračování v trestném činu, potom se pro právní kvalifikaci skutku škody, které byly způsobeny jednotlivými dílčími útoky, sčítají a podle celkové škody se učiní závěr, jaká škoda byla způsobena trestným činem.

Pachatelem trestných činů proti majetku může být zpravidla kdokoliv, pouze u některých skutkových podstat se vyžaduje speciální subjekt (například pachatelem trestného činu zpronevěry podle § 206 nemůže být kdokoliv, ale pouze ten, jemuž byla věc „svěřena“, pachatelem trestného činu zvýhodnění věřitele podle § 223 může být jen dlužník, který je v úpadku, pachatelem trestného činu pletichy v insolventním řízení podle § 226 odst. 1 může být jen věřitel). I u trestných činů proti majetku se uplatňuje institut jednání za jiného podle § 114 odst. 2.

Jestliže zákon stanoví, že pachatel musí být nositelem zvláštních vlastností, způsobilostí nebo postavení, postačí, že zvláštní vlastnost, způsobilost nebo postavení, jsou dány u právnické osoby, jejímž jménem pachatel jedná. Toto ustanovení se užije i tehdy:

- 1) jestliže k jednání pachatele došlo před vznikem právnické osoby
- 2) jestliže právnická osoba vznikla, ale její vznik je neplatný nebo
- 3) je-li právní úkon, který měl založit oprávnění k jednání za právnickou osobu, neplatný nebo neúčinný.

Pro řešení otázky, co znamená jednání právnické osoby, se používají předpisy z oblasti civilního práva, a to občanského a obchodního zákoníku. Věta v trestním zákoně, že pachatel „*jedná jménem právnické osoby*“ znamená, že jde přímo o jednání právnické osoby (tj. jednání jménem jiného podle § 20 odst. 2 ObčZ. zákona), ale i jednání za právnickou osobu, tedy zastoupení (§ 20 odst. 2 ObčZ. zákona).

Z ustanovení § 114 odst. 2 trestního zákona tedy plyne, že fyzická osoba jednající za právnickou osobu sama nemající znaky konkrétního nebo speciálního subjektu je považována za konkrétní nebo speciální subjekt, pokud zvláštní vlastnost, způsobilost nebo postavení jsou dány u právnické osoby.

Tuto právní konstrukci uplatňujeme jen u trestných činů s omezeným okruhem pachatelů, tedy například u trestného činu zvýhodňování věřitele podle § 223 („*kdo jako dlužník, který je v úpadku*“) nebo trestného činu pletichy v insolventním řízení podle § 226 odst. 1. U trestných činů, které nevyžadují konkrétní nebo speciální subjekt, se tento institut vůbec neuplatňuje.

Subjektivní stránka vyžaduje zpravidla úmysl, pouze podílnictví podle § 215, legalizace výnosů z trestné činnosti podle § 217, způsobení úpadku podle § 224, poškození záznamu v počítačovém systému a na nosiči informací a zásah do vybavení počítače z nedbalosti podle § 232 jsou trestnými činy, které je možné spáchat z nedbalosti. Trestné činy porušování povinnosti při správě cizího majetku podle § 221 a trestný čin poškození záznamu v počítačovém systému a na nosiči informací a zásah do vybavení počítače z nedbalosti podle § 232 lze spáchat pouze v hrubé nedbalosti. Hrubá nedbalost je nový institut zavedený novým trestním zákonem, v zahraničních úpravách téměř neznámý (srov. důvodová zpráva k novému trestnímu zákonu). Najdeme ji v § 16 odst. 2 TrZ.. „*Trestný čin je spáchán z hrubé nedbalosti, jestliže přístup pachatele k požadavku náležité opatrnosti svědčí o zřejmé bezohlednosti pachatele k zájmům chráněným trestním zákonem*“.

Hrubou nedbalostí je míněn vyšší stupeň intenzity nedbalosti a to jak vědomé nedbalosti tak nevědomé. Základním kritériem pro posouzení skutku jako spáchaného v hrubé nedbalosti je přístup pachatele k požadavku náležité opatrnosti, který svědčí o zřejmé bezohlednosti pachatele k zájmům chráněným trestním zákonem. Prakticky se nový institut hrubé nedbalosti promítá do trestního zákona tak, že některé trestné činy lze spáchat jen z hrubé nedbalosti (například porušení povinnosti při správě cizího majetku z nedbalosti podle § 221, způsobení úpadku podle § 224, poškození záznamu v počítačovém systému a na nosiči informací, zásah do vybavení počítače z nedbalosti podle § 232).

Úmysl se u trestných činů proti majetku musí vztahovat na všechny znaky objektivní stránky, především například na okolnost, že se jedná o cizí věc. K okolnostem, podmiňujícím použití vyšší trestní sazby stačí nedbalost.

Podle § 30 trestný čin nespáchá, kdo jedná na základě svolení osoby, jejíž zájmy, o nichž může tato osoba bez omezení oprávněně rozhodovat, jsou činem dotčeny.

Podle § 30 odst. 2 trestního zákona musí být svolení podle odstavce 1 dáno předem nebo současně s jednáním osoby páchající čin jinak trestný, dobrovolně, určitě, jasně a srozumitelně, je-li takové svolení dáno až po spáchání činu, je pachatel beztrestný, mohl-li důvodně předpokládat, že osoba uvedená v odstavci 1 by tento souhlas jinak udělila vzhledem k okolnostem případu a svým poměrům. Svolení poškozeného je jedním z důvodů vylučující protiprávnost.

2. PODVOD

Podle údajů statistické ročenky kriminality je obecný podvod spolu s podvodem úvěrovým podle počtu odsouzených osob jedním z nejčastěji páchaných trestných činů v České republice.⁹ Spolu s úvěrovým, pojistným a dotačním podvodem se řadí mezi trestné činy proti majetku, které najdeme v hlavě páté nového trestního zákoníku.

2. 1 Objekt

Objektem trestného činu podvodu je cizí majetek. Pod pojmem majetek se zde rozumí nejenom věci, ale i pohledávky a majetková práva. Za cizí majetek se považuje majetek, který nenáleží pachateli nebo nenáleží výlučně jemu.¹⁰

2. 2. Objektivní stránka

Objektivní stránku trestného činu podvodu naplní pachatel, který uvede někoho v omyl, využije něčího omylu nebo někomu zamlčí podstatné okolnosti. Tato osoba v důsledku svého omylu nebo neznalosti podstatných okolností provede majetkovou dispozici, přičemž touto dispozicí vznikne na cizím majetku škoda nikoliv nepatrná a zároveň se tak pachatel nebo někdo jiný obohatí.

Omyl je rozpor mezi představou a skutečností. O omyl se jedná i tehdy, pokud někdo nemá žádnou představu o nějaké důležité okolnosti. Mylný názor nemusí být pevným přesvědčením. Stačí mínění, že určitá okolnost může být pravdivá. Omyl se může týkat skutečností minulých, přítomných i budoucích, skutečností vnějšího nebo vnitřního světa.¹¹

Pokud si podváděná osoba uvědomí omyl až následně, může se jednat o trestný čin zatajení cizí věci podle § 219 (k tomu srov. níže o rozdílů mezi trestným činem podvodu podle § 209 a trestným činem zatajení cizí věci podle § 219).

Podle § 120 TrZ. lze uvést někoho v omyl nebo využít něčího omylu i provedením zásahu do počítačových informací nebo dat, zásahu do programového vybavení počítače nebo provedením jiné operace na počítači, zásahu do elektronického nebo jiného technického zařízení, včetně zásahů do předmětů sloužících k ovládnutí

⁹ *Statistická ročenka kriminality 2009* [online]. Justice, oficiální portál českého soudnictví, [cit. 15. 5. 2010]. Dostupný z: <<http://portal.justice.cz/justice2/MS/ms.aspx?j=33&o=23&k=3397&d=47145>>

¹⁰ JELÍNEK, J. A KOL.: *Trestní právo hmotné. Zvláštní část*. 1. vydání. Praha: Leges, 2009, s. 596

¹¹ JELÍNEK, J. A KOL.: *Trestní právo hmotné. Zvláštní část*. 1. vydání. Praha: Leges, 2009, s. 596

takového zařízení, anebo využitím takové operace či takového zásahu provedeného jiným. Takovým strojem může být i výherní hrací automat, do kterého je neoprávněně zasaženo tak, aby bylo možné uskutečnit hru bez zaplacení vstupního vkladu.

Zpravidla se omyl týká toho, co má poškozený dostat (automobil, videorekordér, platbu za poskytnuté služby, zboží nebo služby za poskytnutou cenu atd.). Může se jednat i o nějakou službu (např. oprava motorového vozidla), může se jednat i o službu neslučitelnou s mravností (pohlavní styk za úplatu), či dokonce trestnou (tzv. odvodní podvod - pachatel přijme odměnu za to, že zařídí, aby občan nebyl odveden, ale nic za tím účelem nepodnikne ani nemůže podniknout, lékař přijme peníze za nedovolené přerušování těhotenství, které nehodlá provést – srov. č. 50/92 - I Sb. roz.tr).¹²

Uvedení někoho v omyl předpokládá aktivní jednání pachatele. Pachatel předstírá okolnosti, které nejsou v souladu se skutečným stavem věcí. Přestože se jedná o svou povahou lstivé jednání, nevyžaduje se žádná zvláštní sofistickovanost. Uvést v omyl lze pouhým uvedením nepravdivé informace, tak jak se to běžně děje v běžném styku. Pachatel může uvést v omyl i konkludentním jednáním, např. konzumace jídel a nápojů v restauraci s úmyslem nezaplatit (srov. R 46/1981).¹³

V soudní praxi se často setkáváme s podvodným jednáním drobných podnikatelů často na základě padělaných dokladů (např. výpis z obchodního rejstříku, živnostenský list, potvrzení o registraci plátce daně z přidané hodnoty), při nichž dochází k vylákání zboží od různých výrobců s tím, že za zboží bude následně zaplacené pomocí vystavené faktury, místo toho pachatelé zboží rozprodají a získané peníze použijí pro vlastní potřebu. Pachatelé již od počátku nemají v úmyslu za zboží zaplatit, což je jedním ze znaků trestného činu podvodu. Rafinovanější podobu má podvodné jednání pachatelů, kteří vystupují jako zprostředkovatelé úvěru slibující podnikatelům obstarání či zajištění úvěru za poskytnutí určité provize. Po zaplacení provize pachatel žádný úvěr ani neobstaral ani se o to nepokusil, od počátku byl veden záměrem vylákat od podnikatelů peníze.¹⁴

¹² NOVOTNÝ, O., VOKOUN, R. A KOL. *Trestní právo hmotné – II. Zvláštní část*. Praha: ASPI, a.s., 2007, s. 105

¹³ JELÍNEK, J. A KOL.: *Trestní právo hmotné. Zvláštní část*. 1. vydání. Praha: Leges, 2009, s. 596

¹⁴ ŠÁMAL, P. A KOL. *Trestní zákon. Komentář. 6. vydání*. Praha: C.H.Beck, 2004, s. 1472

Klamavá reklama není podvodným jednáním, ale mohlo by se jednat o trestný čin porušení předpisů o pravidlech hospodářské soutěže podle § 248 nebo o trestný čin poškozování spotřebitele podle § 253 odst. 1.¹⁵

Při využití omylu jiného se pachatel neangažuje na vyvolání omylu jiného, ale po poznání omylu a v příčinném vztahu k němu jedná tak, aby ke škodě cizího majetku sebe nebo jiného obohatil. Nevyžaduje se, aby pachatel jiného v úmyslu utvrzoval nebo aby brojil proti odhalení omylu, omyl však musí být vyvolán jinými skutečnostmi než jednáním pachatele (např. zájemce o koupi bytu si vlastníka splete s jinou osobou, tato osoba o tomto omylu ví, ale přesto od něj převezme kupní cenu bytu pro svou potřebu).

Zamlčení podstatných okolností spočívá v opomenutí sdělit jinému rozhodné skutečnosti, které mají pro podváděnou osobu zásadní význam do takové míry, že kdyby o těchto skutečnostech věděla, neučinila by majetkovou dispozici buď vůbec nebo by ji učinila podstatně odlišným způsobem. Typickým příkladem je zamlčení právních či jiných vad prodávané nemovitosti, při níž nelze takové vady zjistit, dále zamlčení faktu při prodeji pozemku, že tento pozemek se stane vbrzku atraktivní stavební parcelou.

Podváděná osoba v důsledku svého omylu nebo neznalosti podstatných okolností provede majetkovou dispozici. Jedná se o pojitko mezi omylem nebo zamlčením podstatných skutečností a škodou vzniklou na majetku. Zpravidla se jedná o převod určité věci, zaplacení peněžní částky, využití určitých služeb zdarma, nebo za nižší částku (např. soukromé telefonní hovory na účet zaměstnavatele, předání nebo postoupení pohledávek, převedení obchodních podílů, prodej podniku atd). Dispozice může být provedena i někým, kdo nemá způsobilost k právním úkonům, například dítětem.¹⁶

Mezi omylem (neznalostí zmlčených podstatných skutečností) a majetkovou dispozicí, stejně jako mezi touto majetkovou dispozicí na straně jedné a škodou a obohacením na straně druhé, musí být příčinná souvislost. O podvod se tedy jedná i tehdy, kdyby poškozený učinil (z jiného důvodu) stejnou dispozici, aniž by se mýlil.

Naplnění skutkové podstaty trestného činu podvodu podle § 209 TrZ. předpokládá existenci příčinné souvislosti mezi omylem určité osoby (resp. její neznalostí všech podstatných skutečností) a jí učiněnou majetkovou dispozicí a dále

¹⁵ JELÍNEK, J. A KOL.: *Trestní právo hmotné. Zvláštní část*. 1. vydání. Praha: Leges, 2009, s. 596

¹⁶ NOVOTNÝ, O., VOKOUN, R. A KOL. *Trestní právo hmotné – II. Zvláštní část*. Praha: ASPI, a.s., 2007, s. 106

příčinou souvislost mezi touto dispozicí na jedné straně a škodou na cizím majetku a obohacením pachatele nebo jiné osoby na straně druhé.

Dalším znakem objektivní stránky skutkové podstaty trestného činu omylu je vznik škody na cizím majetku. Škodou se má na mysli nejenom zmenšení majetku poškozeného, ale i ušlý zisk. Jedná se o škodu majetkového charakteru, vážná újma na právech je postihována pomocí trestného činu poškozování cizích práv. O škodu se jedná také tehdy, když věc nemá smluvně vymíněné vlastnosti nebo ji nelze užít pro účel, pro nějž byla nabízena.¹⁷ Jestliže podvedená osoba dostala ekvivalent svého plnění a věc, kterou obdržela, může sloužit svému účelu, nejedná se o škodu ani o trestný čin.¹⁸ Pokud by ale byla podvodně vylákána půjčka nebo úvěr, přestože pachatel poskytl věřiteli za účelem zajištění svých závazků ze smlouvy zástavu, jejíž hodnota by byla stejná nebo i vyšší než hodnota zajištěného úvěru, jednalo by se o dokonáný trestný čin podvodu, protože případné zpeněžení zástavy slouží pouze jako náhrada škody způsobené již dokonáným trestným činem podvodu (srov. R 9/2005).

Podvodem rovněž není, jestliže někdo vylákal nepravdivým tvrzením plnění, na něž měl právní nárok (např. zaplacení své pohledávky).¹⁹

Za škodu se rovněž nepovažují majetkové sankce ukládané pachateli, které jsou následkem jeho protiprávního jednání (např. pokuta za černou jízdu MHD nebo náhrada za neoprávněný odběr elektrické energie).²⁰

Při zjišťování výše škody je nutno vycházet vždy ze škody skutečné, tj. z částky představující majetkovou hodnotu, o kterou byl trestným činem majetek poškozeného zkrácen. Výše škody se stanoví podle ceny předmětu v době, kdy škoda vznikla, při odcizení věcí starších a již použitých se přihlíží k okolnostem snižujícím jejich hodnotu (srov. č. 33/1967 Sb. rozh. tr.).

Při závěru o výši škody způsobené na cizím majetku trestným činem podle § 209 odst. 1 písm. a) TrZ. spáchaného vylákáním věci podvodným slibem zaplacení dohodnuté částky je nutno vycházet ze skutečné hodnoty věci, a nikoliv z výše dohodnuté částky (srov. č. 42/1990 Sb. rozh. tr.). V tomto případě pachatel převzal spoustu věcí a s líbil za ně zaplatit 5000 Kč. Neměl však žádné finanční prostředky a

¹⁷ NOVOTNÝ, O., VOKOUN, R. A KOL. *Trestní právo hmotné – II. Zvláštní část*. Praha: ASPI, a.s., 2007, s. 107

¹⁸ JELÍNEK, J. A KOL.: *Trestní právo hmotné. Zvláštní část*. 1. vydání. Praha: Leges, 2009, s. 598

¹⁹ ŠÁMAL, P. A KOL. *Trestní zákon. Komentář*. 6. vydání. Praha: C.H. Beck, 2004, s. 1471

²⁰ JELÍNEK, J. A KOL.: *Trestní právo hmotné. Zvláštní část*. 1. vydání. Praha: Leges, 2009, s. 598

nehodlal nic zaplatit. Tedy smluvní ujednání mezi stranami jsou pro stanovení výše škody irelevantní a soud se musí řídit cenou věci, za kterou se prodává v době a místě spáchání trestného činu. Z toho vychází i výkladové ustanovení § 137 nového trestního zákona. Stanovení výše škody: „*Při stanovení výše škody se vychází z ceny, za kterou se věc, která byla předmětem útoku, v době a místě činu obvykle prodává. Nelze-li takto výši škody zjistit, vychází se z účelně vynaložených nákladů na obstarání stejné nebo obdobné věci nebo uvedení věci v předešlý stav. Přiměřeně se postupuje při stanovení výše škody na jiné majetkové hodnotě*“. Toto ustanovení nového trestního zákona odpovídá takřka úplně úpravě určování výše škody obsažené v předchozím trestním zákoně (viz § 89/12 trestního zákona č. 140/1961 Sb., ve znění pozdějších předpisů). Navíc bylo do nového trestního zákona zařazeno toto ustanovení: „*Přiměřeně se postupuje při stanovení výše škody na jiné majetkové hodnotě*“ (srov. § 137 trestního zákona). Zákonodárce zde zřejmě vyšel z pojmu jiných majetkových hodnot tradovaných v civilistické nauce. Jiné majetkové hodnoty mohou být předmětem práv a povinností za obdobné podmínky jako práva, tj. tehdy, jestliže to připouští jejich povaha. Co se rozumí jinými majetkovými hodnotami, občanský zákoník sám nevysvětluje. Z občanského zákoníku lze vyčíst, že jiné majetkové hodnoty mají tyto dva definiční znaky: 1) jsou to majetkové hodnoty a 2) jedná se o jiný předmět než o věc v právním smyslu, než o byt či nebytový prostor anebo než o právo.

Jiné majetkové hodnoty mají hmotný substrát, jímž je věc hmotná (zpravidla movitá). Jeho užitečnost nespočívá však ve věci samé, ale v nehmotné hodnotě, která je v něm inkorporována. V praxi se jedná především o výsledky tvůrčí lidské činnosti, jako jsou autorská díla, vynálezy atd.²¹

Při určování výše škody se primárně tedy vychází z ceny, za kterou se věc, která byla předmětem útoku, v době a místě činu obvykle prodává. Touto cenou se rozumí cena obvyklá ve smyslu 2 odst. 1 zákona č. 279/1997 Sb., o oceňování majetku a změně některých zákonů.

Obvyklou cenou se pro účely tohoto zákona rozumí cena, která by byla dosažena při prodeji stejného či obdobného majetku v obvyklém obchodním styku v tuzemsku ke dni ocenění. Zvažují se všechny okolnosti, které mohou mít na cenu vliv. Do její výše se však nepromítají vlivy mimořádných okolností (např. stav tísně

²¹ KNAPPOVÁ, M., ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., *Občanské právo hmotné*. Svazek I., Díl první, 4., aktualizované a doplněné vydání, Praha: ASPI, a.s., 2005, s. 285

prodávajícího či kupujícího, důsledky přírodních nebo jiných kalamit, osobních poměrů prodávajícího nebo kupujícího ani vliv tzv. ceny zvláštní obliby majetku Premium affectionis - zvláštní hodnota majetku, která vyplývá z osobního vztahu k tomuto majetku).

Pokud nelze zjistit za jakou cenu se věc v době a místě činu prodává, určuje se výše škody podle nákladů potřebných na obstarání stejné nebo obdobné věci. K takovým situacím dochází v případech, kdy se věc nevyskytuje v běžném obchodním styku, typickým příkladem jsou věci zhotovené na zakázku. Stejně jako občanský zákoník v případě že není možné stanovit cenu podle dvou výše zmíněných variant, vypočítávají se náklady potřebné na uvedení věci v předešlý stav (srov. § 137 TrZ.).

Výše způsobené škody má především význam pro stanovení výše trestu v jednotlivých skutkových podstatách.

Škoda způsobená trestným činem podvodu musí dosáhnout alespoň částky 5000 Kč (§ 138 trestního zákona). Při kategorizaci škody se uplatňuje výkladové ustanovení obsažené v § 138 trestního zákona.

Trestný čin podvodu je dokonán obohacením pachatele nebo někoho jiného. Obohacení se nemusí rovnat způsobené škodě.²² Obohacení může podvodem získat pachatel, to bývá nejčastější případ, ale i někdo jiný, přičemž se může jednat o blíže nespécifikovanou osobu nebo skupinu osob. (srov. č. 18/1991 Sb. rozh. tr.).

Obohacení pachatele musí být neoprávněné, proto se nejedná o podvod, pokud pachatel vylákal plnění, na které měl právní nárok. Pachatel například dosáhne zaplacení pohledávky nepravdivým slibem, že zprostředkuje výhodnou koupi.²³

Mezi omylem podváděné osoby, majetkovou dispozicí, kterou provede oklamáný (ta může být provedena kýmkoliv, například dítětem), škodou u poškozeného a obohacením pachatele nebo někoho jiného musí existovat příčinná souvislost.

2. 3. Pachatel

Pachatelem trestného činu podvodu může být kdokoliv. Na podvodu mohou být zainteresováni celkem čtyři osoby: pachatel, osoba jednající v omylu, osoba poškozená a osoba obohacená (srov. č. 5/02 - I Sb. rozh. tr.). Kromě pachatele může jít u ostatních osob také o právnické osoby. Má-li být trestný čin podvodu spáchán využitím omylu

²² JELÍNEK, J. A KOL.: *Trestní právo hmotné*. Zvláštní část. 1. vydání. Praha: Leges, 2009, s. 599

²³ JELÍNEK, J. A KOL.: *Trestní právo hmotné*. Zvláštní část. 1. vydání. Praha: Leges, 2009, s. 599

(nebo neznalostí podstatných skutečností) právnické osoby, musí jednat v omylu (resp. s uvedenou neznalostí) fyzická osoba, která je nebo byla v dané věci oprávněna učinit příslušný právní úkon spojený s majetkovou dispozicí jménem právnické osoby nebo v jejím zastoupení (srov. č. 5/2002 Sb. rozh. tr.).

V této souvislosti vyvstává otázka, kdy můžeme tvrdit, že byla uvedena v omyl nebo navenek jednala v omylu právnická osoba ve vztahu k jiné právnické nebo fyzické osobě. Předpokladem trestného činu podvodu je, aby mýlící se osoba učinila určitou majetkovou dispozici, v jejímž důsledku dojde ke škodě na majetku, resp. k obohacení. Jako umělý konstrukt práva nemůže právnická osoba činit majetkové dispozice sama, ale jsou k tomu oprávněny jen některé fyzické osoby, jejichž jednání je navenek považováno za jednání právnické osoby. Proto je nutno zkoumat, kdo je oprávněn jménem právnické osoby nebo v jejím zastoupení právní úkony provádět a v rámci nich též nakládat s majetkem právnické osoby. Z právní konstrukce jednání právnických osob vyplývá, že právní úkony mohou činit jen prostřednictvím svých orgánů nebo zástupců (právní úpravu této problematiky najdeme v § 20 ObčZ, § 22 a násl. ObčZ, § 13 až 16 ObchZ). Právnická osoba jedná navenek v omylu, jestliže je uveden v omyl statutární orgán právnické osoby, jiný člen, zaměstnanec, či pracovník nebo člen, který byl v dané věci oprávněn učinit příslušný právní úkon. Omyl právnické osoby v tomto smyslu může spočívat i v tom, že osoba oprávněná jednat jménem právnické osoby nebo v jejím zastoupení neví o všech podstatných skutečnostech, nebo že neví o úkonu učiněném jménem právnické osoby vůbec, neboť ho jménem právnické osoby učinila osoba, která k tomu není oprávněna.²⁴

Příkladem takového podvodného jednání by mohl být podvod spáchaný na úkor banky, kdy její zaměstnanec (zařazený na nevýznamné pozici v rámci hierarchie banky) padělá rozhodné dokumenty pro poskytnutí některého jejího produktu (vyjma smlouvy o úvěru, protože pak by se jednalo o podvod úvěrový, který je k obecnému ve vztahu speciality) včetně podpisu vedoucího pobočky na smlouvě tak, že smlouva o poskytnutí takového produktu je uzavřena a peněžní plnění je poskytnuto bez vědomí vedoucího pobočky. Pokud by za těchto okolností vedoucí pobočky věděl o všech rozhodných okolnostech, o podvod by se nejednalo, protože vedoucí pobočky je oprávněn jednat jménem banky a v jejím zastoupení, tedy banka by nejednala v omylu. Předpokladem

²⁴ ŠÁMAL, P. A KOL. *Trestní zákon*. Komentář. 6. vydání. Praha: C.H.Beck, 2004, s. 1475

takového jednání je, že vedoucí pobočky není u takového produktu povinen žádat souhlas jiného orgánu banky.²⁵

Jak vidíme, právnickou osobu může v omyl uvést nejen osoba zvenčí, ale i její zaměstnanec či pracovník, který sám není oprávněn jednat ve věci samostatně, ale uvádí v omyl osobu, která je oprávněna jednat jménem právnické osoby nebo v jejím zastoupení.

Podobná situace nastává, když zaměstnanec, člen nebo jiný pracovník je v omezeném rozsahu oprávněn jednat jménem právnické osoby nebo v jejím zastoupení, ale své oprávnění překročí a uvede v omyl své spolupracovníky nebo nadřízené o povaze a okolnostech prováděného právního úkonu, a takto vyláká zpravidla ve prospěch jiné právnické osoby nebo fyzické osoby plnění od svého zaměstnavatele, kterému pak v tomto rozsahu vznikne škoda. Typickým příkladem v této souvislosti jsou případy, kdy zaměstnanec pojišťovny na základě svého oprávnění uzavírá určitý druh smluv pro pojišťovnu, uzavře dodatečně po vzniku pojistné události antidatovanou smlouvu s pojištěným, který je zároveň pojistníkem, na základě níž mu má pojišťovna poskytnout pojistné plnění, čímž uvede v omyl likvidátora a další zaměstnance pojišťovny.²⁶

2. 4. Subjektivní stránka

Subjektivní stránka trestného činu podvodu vyžaduje úmysl. Ten musí být dán již v době podvodného jednání pachatele. K naplnění kvalifikovaných skutkových podstat v ustanoveních § 209 odst. 2, 3, 4, 5 stačí nedbalost, která však musí být v příčinné souvislosti s podvodným jednáním pachatele (§ 17 TrZ.).

K naplnění subjektivní stránky trestného činu podvodu podle § 209 odst. 1 trestního zákona v případě uzavírání tzv. leasingových smluv nestačí zjištění, že pachatel již v době uzavírání této smlouvy uvedl nepravdivé údaje o svých příjmech, ale především musí být prokázáno, že již v té době věděl, že s ohledem na své finanční poměry nebude moci dostát ani základním podmínkám vyplývajícím ze smlouvy a byl s tím srozuměn, takže smlouva vlastně byla uzavřena jen jako prostředek k vylákání předmětu leasingu, kterým uváděl pronajímatele v omyl. Čin je v takovém případě

²⁵ ŠÁMAL, P. A KOL. *Trestní zákon*. Komentář. 6. vydání. Praha: C.H.Beck, 2004, s. 1475

²⁶ ŠÁMAL, P. A KOL. *Trestní zákon*. Komentář. 6. vydání. Praha: C.H.Beck, 2004, s. 1475 a následující

dokonán převzetím předmětu leasingu pachatelem, jenž se tímto způsobem obohatí na úkor leasingové společnosti (srov. č. 47/2002 Sb. rozh. tr.).

O podvod se nejedná, jak již bylo uvedeno, jestliže dlužník řádně a včas nesplní svůj závazek vůči věřiteli, jestliže skutečnosti, které mu brání splnit závazek nastaly až dodatečně. Podvod by byl spáchán pouze v případě, kdy by dlužník v době uzavírání smlouvy, byl přinejmenším srozuměn s tím, že svůj závazek nesplní vůbec nebo ne ve smluvené lhůtě, a tímto uvedl věřitele v omyl, aby se k jeho škodě obohatil (srov. 54/67 - I Sb. rozh. tr.). Jestliže teprve po uzavření půjčky peněz vznikly překážky, které bránily dlužníkovi splnit závazek z půjčky a které nemohl v době uzavření půjčky ani předvídat, když jinak byl tehdy schopen závazek splnit, nebo jestliže byl sice schopen peníze vrátit ve sjednané lhůtě, ale z různých důvodů peníze odkládal, nebo dodatečně pojal úmysl peníze nevrátit, pak jeho jednání nelze považovat za trestný čin podvodu podle § 209 odst. 1 a) trestního zákona. (srov. č. 54/67 - I Sb. rozh. tr.).

Vědomé vystavení šeku bez existujícího nebo v brzké době očekávaného krytí na spořicírovém účtu je trestným činem podle § 209 (srov. č. 16/1980 Sb. rozh. tr.). Potíže by v tomto případě mohly vyvstat při výkladu spojení „v brzké době“. Pravděpodobně není možné judikaturou vymezit míru spekulace, která je možná pro oprávněné očekávání krytí šeku. Jednoduché by to bylo v případě zaměstnaneckého poměru, kdy se dá příjem poměrně snadno anticipovat, složitější situace by nastala u různých druhů spekulujících podnikatelů, jejichž příjmy jsou závislé na očekávání budoucího vývoje trhu.

Okolnosti podmiňující použití vyšší trestní sazby

Kvalifikované podstaty trestného činu podvodu doznaly v novém trestním zákoně jistých změn oproti minulé úpravě.

§ 209 odst. 2 trestního zákona: „Odnětím svobody na tři měsíce až tři léta bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 a byl-li za takový čin v posledních třech letech odsouzen nebo potrestán“.

Namísto škodlivého následku škody nikoliv malé, nově zákonodárce postihuje recidivu při páchaní trestného činu podvodu nebo jemu podobných trestných činů (srov. § 250 odst. 2 trestního zákona č. 140/1961., ve znění pozdějších předpisů). Recidiva je jedním z případů souběhu trestných činů. Rozumí se jí situace, kdy pachatel, který byl dříve pravomocně odsouzen, spáchá nový trestný čin. Podle § 42 n) je spáchání více

trestných činů obecnou přitěžující okolností. Z toho plyne, že nová právní úprava je shovívavější k pachatelům, kteří podvodem spáchají škodu nikoliv malou. Podle nového trestního zákona jim bude hrozit trest podle základní skutkové podstaty, tedy odnětí svobody až na dvě léta, peněžitý trest, zákaz činnosti, propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty. Naproti tomu pachatel, který svým činem sice způsobí škodu nikoliv malou, ale v minulosti se již podobného deliktu dopustil může být podle stávající úpravy potrestán odnětím svobody v délce šesti měsíců až tří let. K recidivistům je nová úprava tedy přísnější.

Podle § 209 odst. 3 trestního zákona: „Odnětím svobody na jeden rok až pět let nebo peněžitým trestem bude pachatel potrestán, způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 větší škodu“.

Větší škodou se rozumí škoda dosahující částky nejméně 50 000 Kč (srov. § 138 trestního zákona).

Odnětím svobody na dvě léta až osm let bude pachatel potrestán,

a) spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 jako člen organizované skupiny,

b) spáchá-li takový čin jako osoba, která má zvlášť uloženou povinnost hájit zájmy poškozeného,

c) spáchá-li takový čin za stavu ohrožení státu nebo za válečného stavu, za živelní pohromy nebo jiné události vážně ohrožující život nebo zdraví lidí, veřejný pořádek nebo majetek, nebo

d) způsobí-li takovým činem značnou škodu.

Organizovanou skupinou se rozumí sdružení více osob s provedenou dělbou úkolů mezi jednotlivými členy sdružení. Aktivity sdružení jsou sladěné, dopředu plánované. Podle judikatury musí mít sdružení nejméně tři členy. Nevyžaduje se žádný akt k přijetí nového člena do skupiny, ani nějaká podepsaná dohoda mezi členy skupiny. Organizovaná skupina nemusí působit dlouhodobě, může být založena ad hoc ke spáchání jednotlivého trestného činu.

Za osobu, která má zvlášť uloženou povinnost hájit zájmy poškozeného se považuje pachatel, u kterého je podle jeho pracovního, funkčního nebo jiného právního vztahu k poškozenému jeho hlavním úkolem péče o zabezpečení zájmů poškozeného. Takové zvláštní povinnosti vyplývají z právních předpisů (zákonný zástupce nezletilé osoby, opatrovník, poručník atd.) anebo ze smlouvy (plné moci).

Stav ohrožení státu vyhláší na návrh vlády Parlament České republiky, je-li bezprostředně ohrožena svrchovanost státu nebo územní celistvost státu nebo jeho demokratické základy (čl. 7 ústavního zákona č. 110/1998 Sb. o bezpečnosti České republiky). K přijetí usnesení o vyhlášení stavu ohrožení státu je třeba nadpoloviční většiny všech poslanců a nadpoloviční většiny všech senátorů.

Válečný stav v České republice vyhláší Parlament České republiky, je-li Česká republika napadena nebo je-li třeba plnit mezinárodní smluvní závazky o společné obraně proti napadení (čl. 43 odst. 1 Ústavy).

Značnou škodou se rozumí škoda dosahující částky nejméně 500 000 Kč (§ 138 trestního zákona).

Odnětím svobody na pět až deset let bude pachatel potrestán,

a) způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 škodu velkého rozsahu, nebo

b) spáchá-li takový čin v úmyslu umožnit nebo usnadnit spáchání trestného činu vlastizrady (§ 309), teroristického útoku (§ 311) nebo teroru (§ 312).

Škodou velkého rozsahu se rozumí škoda dosahující částky nejméně 5 000 000 Kč.

Příprava je trestná.

2. 5. Vztah k jiným trestným činům

1) Krádež - trestný čin krádeže podle § 247 spolu s trestnými činy podvodu, úvěrového podvodu, pojistného podvodu a dotačního podvodu podle § 209, § 210, § 211 a § 212 patří do společné skupiny majetkových trestných činů.

Základní rozdíl mezi trestným činem krádeže a trestným činem podvodu spočívá v tom, že při krádeži se pachatel věci sám zmocní, zatímco při podvodu mu ji pachatel sám vydá. Pokud byl omyl vyvolán nebo využit jen k tomu, aby měl pachatel lepší příležitost si věc vzít (například pachatel předstírá, že je opravářem plynových spotřebičů, aby si zjednal přístup do bytu, kde pak odcizí věc ke škodě majitele bytu), jedná se o trestný čin krádeže podle § 205.²⁷

Pokud pachatel tvrdí tomu, kdo uschoval věc zapomenutou, že se jedná o věc jeho, aby tak dosáhl jejího vydání, jedná se o trestný čin podvodu podle § 209, a nikoliv o trestný čin krádeže podle § 205.

²⁷ ŠÁMAL, P. A KOL. *Trestní zákon. Komentář*. 6. vydání. Praha: C.H. Beck, 2004, s. 1478

V daném případě našel vrátný na vlakovém nádraží batoh, který zde zanechal bez dozoru poškozený. Pachatel pak tvrdil vrátnému, že se jedná o jeho batoh, aby docílil jeho vydání. V mezidobí mezi nalezením batohu a zmocněním se batohu pachatelem vykonával vrátný funkci faktického detentora věci. Podle občanského práva je detentorem ten, kdo s věcí nakládá jako s věcí cizí, tj. s vědomím, že mu nepatří. Jako detentora přiměl pachatel vrátného lstivým předstíráním, že je vlastníkem batohu, aby mu jej vydal. Jednání pachatele se tedy klasifikuje jako trestný čin podvodu spáchaný na vrátném, který byl v době činu detektorem batohu a nikoliv jako trestný čin spáchaný na vlastníku věci, který v době činu vůbec držbu nevykonával.

Uvedené dva případy krádeže a podvodu plasticky ilustrují jeden z hlavních znaků, který je zásadní pro určení, zda-li se jedná o trestný čin krádeže nebo podvodu. V případě prvním je totiž majitel bytu držitelem bytu, zatímco v případě druhém držba vlastníkovu věci nesvědčila (srov. č. 938/1922 Sb. rozh. tr.).

2) Zpronevěra - trestný čin zpronevěry podle § 206 patří mezi trestné činy proti majetku zařazené do hlavy páté nového trestního zákona.

Úmyslné nevrácení svěřené věci (například vypůjčené) je podvodem jen tehdy, když pachatel měl v úmyslu si věc přisvojit již v době, kdy mu věc byla svěřována. Rozhodl-li se k tomu až dodatečně v době, kdy ji už měl svěřenou, jde o trestný čin zpronevěry podle § 206.²⁸

Rozhodující tedy pro odlišení trestného činu zpronevěry podle § 206 a trestného činu podvodu podle § 209 je moment, kdy pojal pachatel úmysl si věc přisvojit. Pokud se tak stalo ještě před svěřením věci, jedná se o trestný čin podvodu podle § 209, pokud až po svěření věci do péče pachatele, jde o trestný čin zpronevěry podle § 206.

Pokud si zaměstnanec pošty přivlastní peníze, které mu byly svěřeny k doručení, naplňuje znaky trestného činu zpronevěry podle § 206 a nikoliv podvodu podle § 209, a to bez ohledu na to, že nebyla vystavena příslušná podací stvrzenka.

V uvedeném případě si doručovatelka zadržovala postupně peníze, které jí byly předány k doručení. Soudy nižší instance se mylně domnívaly, že peníze převzaté poštovní doručovatelkou bez náležitého povolení, nebyly doručovatelce řádně svěřeny, a že naopak byly na svědkyni vylákány podvodným jednáním. Potvrzení o tržbách

²⁸ ŠÁMAL, P. A KOL. *Trestní zákon. Komentář*. 6. vydání. Praha: C.H. Beck, 2004, s. 1478

pachatelka nevystavovala záměrně, aby tak zahladila stopy své trestné činnosti. Nejvyšší soud došel v daném případě k závěru, že na právní kvalifikaci trestněprávní odpovědnosti doručovatelky nic nemění okolnost, že je převzala bez potvrzení, neboť přijímání peněz spadá do rámce výkonu jejího zaměstnání jako doručovatelky (srov. č. 28/1971 Sb. rozh. tr).

Uvedené rozhodnutí Nejvyššího soudu demonstruje, že pro odlišení trestného činu zpronevěry a trestného činu podvodu, je nutné velmi uvážlivě posuzovat znak svěřeni, jehož naplnění se posuzuje podle mimotrestních norem a často také může záviset na pouhých lidských zvyklostech.

Nejedná se o trestný čin zpronevěry podle § 206, jestliže dlužník použije vypůjčené peníze k jinému účelu, než je ten, který uvedl věřiteli jako účel půjčky. Měl-li však dlužník v době, kdy si je půjčoval úmysl je nevrátit, může jít o trestný čin podvodu podle § 209.

V uvedeném případě pachatel převzal od poškozeného peníze, které měl použít na úhradu leasingu na zakoupení automobilu, to však neučinil a použil peníze pro vlastní potřebu. Poškozený však poskytl část těchto peněz pachateli formou půjčky uzavřené podle občanského zákona podle § 657. Zde se nejedná o trestný čin zpronevěry, ani když pachatel použije svěřené peníze na jiný účel, tedy pro vlastní potřebu.

Na základě smlouvy o půjčce uzavřené podle § 657 obč. zák. se totiž ten komu jsou prostředky poskytnuty, stává jejich vlastníkem (nikoliv pouze uživatelem, jako je tomu v případě výpůjčky věci podle § 659 obč. zák.) a jeho vztah tomu, kdo mu peníze poskytl formou půjčky, je vztah dlužníka k věřiteli (srov. č. 56/1994 Sb. rozh. tr.).

Opět z daného případu vysvítá, že je třeba pečlivě analyzovat mimotrestní normy k odlišení trestného činu zpronevěry podle § 206 a trestného činu podvodu podle § 209, než dojdeme k závěru, že věc byla svěřena.

3) Zatajení věci - trestný čin zatajení věci podle § 219 patří mezi trestné činy proti majetku.

Jednání pachatele, který v úmyslu získat výplatu výhry sportky předloží ve sběrně nalezený díl tiketu určený k přihlášení se o výhru v přesvědčení, že jde o tiket platný, není sice trestným činem podvodu podle § 209, může se však podle okolností jednat o naplnění znaků trestného činu zatajení věci podle § 219.

V uvedeném případě pachatel předložil ve sběrně Sportky výherní tiket, který lehce upravil, za účelem vyplacení výhry. Ta mu vyplacena nebyla a byl postaven před soud pro pokus trestného činu podvodu. Pachatel se hájil tvrzením, že on tiket nevyplňoval a že jej našel jeho syn, který mu jej přinesl a on pak pouze uplatnil nárok na výplatu výhry ve sběrně Sportky. Nejvyšší soud SR došel k závěru, že takové jednání nenaplňuje skutkovou podstatu trestného činu podvodu, ale mohlo by se jednat o trestný čin zatajení věci (srov. č. 29/1992 Sb. rozh. tr.).

Z judikatury vysvítá, že trestné činy zatajení věci a podvodu jsou si velmi blízko, zejména pokud někdo páchá podvod využitím omylu druhého. Zejména je to patrné v usnesení ze dne 16.5.2007 sp. zn. 5 Tdo 538/2007, kterým Nejvyšší soud ČR odmítl dovolání podané obviněným z trestného činu podvodu. Obviněný byl uznán Okresním soudem ve Žďáru nad Sázavou vinným trestným činem podvodu podle § 250 odst. 1,2 TrZ., kterého se měl dopustit tím, že jako prodávající vystavil fakturu kupujícímu - obchodní společnosti, za dodávku jablek a kupující omylem poukázal obviněnému bankovním převodem na účet nesprávnou částku.

Prodávající byl na tento fakt kupujícím upozorněn, částku však vrátit odmítl s poukazem na údajnou exekuci vedenou na jeho majetek, která mu znemožňuje jakkoliv disponovat s prostředky na účtu. Poté, co byl obviněný vyzván k navrácení neprávem nabyté částky, uskutečnil z výše zmíněného účtu několik jednorázových výběrů s pomocí bankovní karty.

Dokonce Nejvyšší státní zastupitelství zastávalo názor, že se jedná o trestný čin zatajení věci a nikoliv o trestný čin podvodu.

Nejvyšší soud konstatoval, že k naplnění znaku využití omylu jiného dojde tehdy, když pachatel sice sám nevyvolal omyl ani nepřispěl k jeho vytvoření, nicméně po poznání omylu jiné osoby jednal v příčinné souvislosti s tímto omylem tak, aby ke škodě cizího majetku sebe nebo jiného obohatil. Skutková podstata podvodu je tedy naplněna i tehdy, když pachatel přijme z cizího majetku částku, o které ví, že mu nepatří, protože mu byla zaslána omylem. Podstatné pro právní posouzení pachatelova jednání je, aby si pachatel uvědomil omyl již v době, kdy dochází k přisvojení omylem získaného plnění. Pokud si však svůj omyl uvědomí až dodatečně, nemůže se jednat o trestný čin podvodu, ale v úvahu přichází trestní odpovědnost za trestný čin zatajení věci.

4) Lichva - trestný čin lichvy podle § 218 TrZ. patří mezi majetkové trestné činy upravené v části páté trestního zákona.

V případě lichvy jedná pachatel bez úmyslu uvést poškozeného v omyl o okolnostech svého jednání, například předstíráním nepravdivých nebo zkreslených skutečností anebo bez využití omylu poškozeného. Představa poškozeného o podstatě jeho jednání při lichvě je celkem správná, ale hodnocení vzájemných poměrů obou plnění (plnění vlastního a plnění pachatele) je nesprávné. Naproti tomu u podvodu, který je přísněji trestný, poškozený jedná pod vlivem omylu svého nebo jiné osoby, vyvolaného nebo využitého pachatelem bez ohledu na to, zda poškozený jednal pod vlivem hospodářské tísně a bez ohledu na to, zda jednal proto, že nemá schopnost poznat nebo rozumět dosahu nebo následkům svého jednání (srov. č. 85/1956 Sb. rozh. tr.). V tomto případě pachatel dojednal s poškozenou koupi dvou obrazů za 5 000 Kč. Při placení dohodnuté částky pachatel zjistil, že majitelka obrazů není schopná rozpoznávat bankovky, místo 5 000 Kč jí zaplatil 500 Kč.

Pachatel se hájil tvrzením, že se s majitelkou dohodli na částce 500 Kč, tato obhajoba byla však vyvrácena svědectvím, ze kterého plynulo, že se pachatel snažil obrazy již předtím koupit za částku 2 000 Kč, což majitelka odmítla. Z této okolnosti soud správně dovodil, že poškozená by tedy určitě nepřistoupila na částku 500 Kč.

Soud v daném případě upozornil na následující okolnosti. Při lichvě poškozený poskytuje anebo slibuje plnění, jehož hodnota je k hodnotě vzájemného plnění v hrubém nepoměru, to vše slibuje pachateli, který zneužije tíseň, nezkušenost, rozumovou slabost nebo rozrušení poškozeného. Jedná se zde o zneužití tíživé hospodářské situace poškozeného, která na něho působí ve formě psychického nátlaku, vinou kterého poškozený poskytuje pachatelovi hmotný prospěch za značně neúměrné vzájemné plnění, anebo se tu jedná o zneužití nedostatku schopnosti poškozeného nutných k tomu, aby poškozený poznal anebo rozuměl dosahu anebo následkům svého jednání, anebo se jedná o takovou neschopnost pro nedostatek zkušeností anebo pro rozumovou slabost, anebo pro rozrušení.

Ve všech těchto případech pachatel jedná bez toho, aby uvedl poškozeného v omyl o okolnostech svého jednání, například předstíráním nepravdivých anebo zkreslených skutečností, anebo bez toho, aby využil omyl poškozeného. Představa

poškozeného o podstatě jeho jednání při lichvě je celkem správná, ale hodnocení obou vzájemných plnění, je mylné pro nezkušenost, rozumovou slabost anebo rozrušení vyvolané například tísni.

Naproti tomu u podvodu, který je přísněji trestný, poškozený jedná pod vlivem omylu svého anebo jiné osoby vyvolaným, anebo využitým pachatelem bez ohledu na to, zda poškozený jednal pod vlivem hospodářské tísně a bez ohledu na to, zda tak jednal proto, že nemá schopnost poznat anebo porozumět dosahu anebo následkům svého konání.

Rozdíl mezi trestným činem lichvy a trestným činem podvodu je tedy velmi subtilní. V případě lichvy nedokáže pachatel posoudit vzájemné plnění, tedy má o nich mylnou představu, což může vést k mylnému závěru, že jedná v omylu. Rozhodující zde je, jak v běžném jazyce chápeme slovo omyl. Poškozený následkem své rozumové slabosti, nezkušenosti, lehkomyšlnosti, tísně nebo rozrušení poskytuje plnění, které je k vzájemnému plnění v hrubém nepoměru, takováto skutková jednání by mohla svádět k závěru, že totiž jedná v omylu ohledně povahy vzájemných plnění, protože je považuje za rovnocenná. V případě podvodu jedná poškozený pod vlivem omylu vyvolaném pachatelem. Pokud by zde omyl nepůsobil, jednal by jinak. Při podvodných jednáních pachatel využívá zkresleného obrazu reality, kterou vyvolal u poškozeného, naproti tomu v případě lichvy pachatel kořistí ze subjektivní nezpůsobilosti poškozeného utvořit si autentický obraz reality - tedy zde se pachatel již nemusí nijak angažovat na falsifikaci obrazu reality u poškozeného.

5) Nepřímého úplatkářství - trestný čin nepřímého úplatkářství podle § 333 TrZ. patří mezi trestné činy proti pořádku ve věcech veřejných upravených v hlavě desáté zvláštní části trestního zákona.

Jestliže pachatel, který žádá, anebo přijímá úplatek, jenom předstírá, že bude svým vlivem působit na pravomoc veřejného činitele, ve skutečnosti to však nemínil učinit, nejde o trestný čin nepřímého úplatkářství, ale o trestný čin podvodu, případně o jeho pokus.

Soud v předmětném případě došel k několika důležitým závěrům pro vyjasnění znaků skutkových podstat trestného činu nepřímého úplatkářství a trestného činu podvodu.

Trestný čin nepřímého úplatkářství spáchá ten, kdo požádá anebo přijme úplatek za to, že bude svým vlivem působit na pravomoc veřejného činitele, anebo za to, že již tak učinil. Po objektivní stránce jsou pojmové znaky tohoto trestného činu splněny požádáním, anebo přijetím úplatku za to, že pachatel bude svým vlivem působit na výkon pravomoci veřejného činitele, anebo za to, že již tak učinil. Po subjektivní stránce se vyžaduje úmysl. To znamená, že pachatel, který požaduje anebo přijímá úplatek, musí být v tomto čase rozhodnut působit na výkon pravomoci veřejného činitele, zpravidla v zájmu toho, od koho úplatek přijal, anebo úplatek žádá anebo přijímá v čase, kdy intervenci ve prospěch podpláceného už vykonal. Pro trestný čin nepřímého úplatkářství není rozhodující, zda pachatel na výkon pravomoci veřejného činitele skutečně působil. Tedy požadováním anebo přijetím úplatku za naznačené situace jsou naplněny všechny formální znaky trestného činu a tím je tento trestný čin dokonán. Nevykonání intervence u veřejného činitele je irelevantní z hlediska trestné odpovědnosti pachatele za dokonáný trestný čin nepřímého úplatkářství.

Dále soud konstatoval: „*Znak působit na výkon pravomoci veřejného činitele svým vlivem předpokládá, že pachatel má možnost působit na veřejného činitele v důsledku svého postavení nebo vztahu (například proto, že je jeho nadřízeným, podřízeným anebo příbuzným)*“. Nestačí obyčejná intervence, kterou může uskutečnit každý, kdo jedná jménem podplácujícího (srov. č. 16/1981 - II Sb. rozh. tr.). K obdobným závěrům došel Nejvyšší soud při objasňování rozdílu mezi trestným činem podvodu a trestným činem přijetí úplatku. Jestliže pachatel, který sám věci veřejného zájmu neobstarává, přijímá nebo žádá úplatek pro osobu, jež sice není veřejným činitelem, avšak obstarává věci veřejného zájmu, dopouští se účastenství na trestném činu přijímání úplatku.

Pokud však pachatel pouze předstírá, že bude svým vlivem působit na výkon pravomoci veřejného činitele, popřípadě na činnost osoby, která obstarává věci obecného zájmu, ale pro vyřízení věci nehodlá nic podniknout, dopouští se trestného činu podvodu, popřípadě jeho pokusu (srov. č. 16/1988 Sb. rozh.tr.).

6) Padělání a pozměňování peněz - trestný čin padělání a pozměňování peněz podle § 233 odst. 1 TrZ. upravuje hlava šestá zvláštní části trestního zákona.

Jestliže však pachatel jinému předstírá, že mu předává pravé peníze, přitom ale jde o takové jejich napodobeniny, které vůbec nejsou sto plnit funkci oběživa nebo platidla (například bankovce jen tvarově, popřípadě barevně přizpůsobený kus papíru), pak neudává padělané peníze, ale toliko jiného uvádí v omyl ve smyslu ustanovení § 209 trestního zákona o trestném činu podvodu (srov. č. 3/1991 Sb. rozh. tr.).

7) Provozování nepoctivých her a sázek - trestný čin provozování nepoctivých her a sázek podle § 213 TrZ. patří mezi trestné činy proti majetku upravené v hlavě páté trestního zákona. Tento trestný čin je velmi blízký podvodu.

Objektivní stránka spočívá v tom, že někdo provozuje peněžní nebo jinou podobnou hru nebo sázku, jejíž pravidla nezaručují rovné možnosti výhry všem účastníkům.

Sázka je příslib plnění pod podmínkou, že dojde k určité události nebo že se určité tvrzení ukáže jako pravdivé. Hra je druhem sázky: plnění je tu závislé na výsledku hry, která má svá pravidla.

Vyvolání nebo využití omylu není znakem tohoto trestného činu. Pokud by k něčemu takovému došlo, jednalo by se o podvod podle § 209 TrZ.

2. 6. Judikatura

R 4035/1935

Měl-li pachatel hned při objednávce a při uzavření obchodu úmysl, že si dá věc poslat na ukázkou a že ji po obdržení nejen prodá, nýbrž si i stržené peníze ponechá, jde o podvod nikoliv o zpronevěru.

R 4498/1932

Není podvodem, vylákal-li věřitel na dlužníku nebo osobě za dlužníka jednající jen to, čím mu byl dlužník povinen.

R 237/1947

Podvod je dokonán, jakmile pachatel uvedl svým lstivým předstíráním a jednáním nějakou osobu v omyl, aby ji tak přiměl k jednání, jež má poškodit ji nebo kteroukoliv třetí osobu. Z hlediska skutkové podstaty podvodu je proto lhostejné, zda lstivým předstíráním a jednáním pachatelovým byla poškozena přímo osoba uvedená

v omyl nebo jejím prostřednictvím jiná osoba. Osoba poškozeného není rozhodná pro totožnost skutku stíhaného žalobou jako podvod.

R 106/1953

Vylákal-li pachatel svěřenou věc předstíráním, že ji v určité době vrátí, ač s ní chtěl naložit jako s vlastní, nejde o zpronevěru, ale o podvod.

Trestný čin zpronevěry předpokládá, že se cizí věc dostala do moci pachatele bez jeho úmyslu naložit s ní jako s vlastní proti vůli toho, kdo mu ji svěřil k určitému účelu, a že teprve potom pachatel takový úmysl pojal a s věcí mu svěřenou skutečně naložil jako s vlastní. V posuzovaném případě však pachatel předstíral, že je vrátí, ač měl v úmyslu již v době jejich přebírání si je ponechat a poškodit tak vlastníky tím, že je uvedl omyl, v němž mu věci půjčili, a proto se dopustil trestného činu podvodu.

R 57/1978

Jestliže pachatel měl v úmyslu nezaplatit útratu v pohostinství již v době konzumace, dopouští se trestného činu podvodu.

R 13/1981

Když pachatel jednal v úmyslu, aby jeho soukromé telefonické rozhovory byly účtovány jeho vojenskému útvaru ve snaze vyhnout se povinnosti platit za ně náhradu, a způsobil tím značnou škodu, je třeba jeho jednání kvalifikovat jako trestný čin podvodu.

R 23/1985-II

Jestliže znalec ve svém posudku některé položky nadhodnotil úmyslně a jiné pouze z nedbalosti, nelze mu v rámci těžšího následku u úmyslného trestného činu podvodu podle § 250 odst. 3 písm b), příp. odst. 4 přičítat položky nadhodnocené z nedbalosti, neboť škoda takto vzniklá byla způsobena jiným jednáním a není v příčinné souvislosti s jeho úmyslným jednáním.

R 20/1986

Jednání obviněného záležející v tom, že jako prodavač losů Československého červeného kříže rozlepuje a narušuje losy, které mu byly svěřeny k prodeji, a ponechává si vyhrávající losy, vykazuje znaky podvodného jednání podle § 250, a nikoliv trestného činu poškozování spotřebitele podle § 121 trestního zákona a trestného činu poškozování cizích práv podle § 209 trestního zákona

R 18/1991

Podvodné jednání směřuje k obohacení pachatele nebo jiné osoby. Ze zákonného znaku „obohatí jiného“ v ustanovení postihujícím podvodné jednání totiž nevyplývá, že by se úmysl obviněného musel vztahovat jen na konkrétně určenou osobu. Proto je tento znak naplněn i u blíže nespecifikované osoby jakou je zákazník.

R 53/2003

Jednání pachatele směřující k zmaření uspokojení věřitele učiněné až v době existence závazkového vztahu, a nikoliv v době jeho vzniku, může vykazovat znaky skutkové podstaty trestného činu poškozování věřitele podle § 256 a ne trestného činu podvodu podle § 250, byť by šlo o jednání mající podvodný charakter.

R 32/2004 – II

Došlo-li podvodným vylákáním peněz od poškozeného již k dokonání trestného činu podvodu podle § 250 trestního zákona, pak je způsobenou škodou celá tato peněžitá částka, bez ohledu na to, zda pachatel později poškozenému vylákané peníze (nebo jejich část) vrátí. Vrácení peněz je třeba považovat jen za náhradu způsobené škody nebo její části, což může mít význam při rozhodování o trestu a náhradě škody.

NS 4/2001 - T 94

Trestný čin podvodu podle § 250 je spáchán na úkor dodavatele zboží i za situace, kdy pachatel odebere zboží s nepravdivým tvrzením, že ho vyveze do ciziny, a v důsledku toho za zboží nezaplatí dodavateli v ceně zboží daň, kterou by jinak dodavatel do prodejní ceny zakalkuloval, poté pachatel zboží prodá na území České republiky za cenu s daní a způsobí tím, že dodavatel v důsledku neprokázaného vývozu zboží musí daň doplatit. Škodu v takovém případě představuje výše daně, kterou dodavatel zboží nedostal zaplacenou v prodejní ceně zboží a jejíž odečet tudíž nemohl uplatnit z důvodu neprokázaného vývozu zboží. Prospěchem pachatele je pak nižší cena, za kterou zboží koupil od dodavatele.

NS 5/2001 - T 141

Skutečnost, že obviněnému nebyl prokázán úmysl ponechat si pro sebe peníze vybrané od klientů cestovní kanceláře ještě neznamená, že zákonné znaky trestného činu podvodu podle § 250 odst. 1 trestního zákona nebyly jednáním obviněného naplněny. O podvod může jít za situace, když si obviněný peníze vybrané od klientů cestovní kanceláře sice neponechal pro svou osobní potřebu a jeho úmysl k tomu ani nesměřoval, ale úmyslným jednáním obviněného byla obohacena cestovní kancelář, která použila

vybrané peníze na úhradu svých provozních nákladů. Z hlediska obviněného šlo tedy o obohacení jiného poté, co byli klienti uvedeni v omyl, jestliže za stavu insolvence cestovní kanceláře, z něhož byla zjevná nemožnost uskutečnit inzerované zájezdy, obviněný nechal tyto zájezdy prodávat, resp. vybírat na jejich úhradu zálohy od klientů.

NS 22/2003 - T 506

Znaky obecného trestného činu podvodu podle § 250 TrZ jsou obsaženy ve skutkové podstatě pojistného podvodu podle § 250a odst. 2,5 TrZ, kde jsou rozšířeny o znaky specifické, vyjadřující zvláštní povahu tohoto typu podvodu, který je tím ve vztahu speciality k obecné skutkové podstatě podvodu.

NS 23/2003 - T 544

Trestněprávní posouzení věci musí korespondovat s tím, co pro posuzovaný vztah vyplývá z obchodního práva. Tak je třeba posuzovat i otázku, zda a za jakých podmínek přichází v úvahu, aby se osoba jednající jako zhotovitel díla, dopustila trestného činu podvodu podle § 250 TrZ, pokud v rámci provedení díla, jímž je úprava věci ve smyslu § 536 odst. 2 ObchZ, úmyslně dodá v rozporu s povinnostmi vyplývajícími ze smlouvy jako součást předmětu díla nefunkční věc a přijme peněžní plnění odpovídající bezvadnému dílu.

Spáchání trestného činu podvodu je v takovém případě možné, avšak trestný čin je dokonán, jestliže pachatel zahrne tuto věc do předání předmětu díla objednateli podle § 554 odst. 1 ObchZ a přitom předstírá, že dílo je bezvadné, resp. vadu díla zatají. Pokud pachatel zahrne nefunkční věc do zhotovovaného díla, aniž dojde k předání předmětu díla objednateli, může jít podle okolností jen o nedokonanou formu trestného činu, tj. o přípravu nebo o pokus v závislosti na tom, nakolik se posuzované jednání přiblížilo dokonání trestného činu, avšak vždy jen za předpokladu, že jednání pachatele směřovalo k tomu, aby nakonec pachateli předal předmět díla zahrnující vadnou věc nebo jeho součást.

NS 24/2003 - T 575

K možnosti spáchání trestného činu podvodu v rámci obchodní transakce. Pro posouzení, jestli došlo ke spáchání trestného činu či nikoliv, není samo o sobě rozhodné, zda posuzované jednání bylo uskutečněno v rámci určité transakce, ať již běžné, obchodní či jakékoliv jiné. Trestného činu podvodu podle § 250, popřípadě jiného trestného činu se pachatel může dopustit i v rámci jinak obvyklé obchodní transakce, aniž

by bylo třeba, aby porušil nějaký zvláštní právní předpis, jestliže na něj trestní zákon přímo neodkazuje (což platí u trestného činu podvodu). Není ani podstatné, zda a do jaké míry je určitý úkon pachatele neplatný podle norem obchodního či občanského práva.

TR NS 1/2004 - T 643

Z hlediska skutkové podstaty trestného činu podvodu podle § 250 trestního zákona není vyloučeno, aby osoba, kterou pachatel uvedl v omyl, byla odlišná od osoby, k jejíž škodě pachatel sebe nebo jiného obohatil. Jinými slovy, na podvodu nemusí být zainteresován jen pachatel a osoba poškozená, která je současně i osobou jednajícím v omylu.

Vyláká-li pachatel, který není účastníkem stavebního spoření, plnění od stavební spořitelny, které by patřilo skutečnému účastníkovi stavebního spoření, je poškozeným, na jehož úkor byl podvod spáchán, stavební spořitelna, a nikoliv účastník stavebního spoření, jehož jménem pachatel neoprávněně jednal.

TR NS 1/2004 - T 648

Možnost podvedené osoby, aby si sama zjistila skutkový stav věcí, bez dalšího nevyklučuje, aby její jednání bylo ovlivněno jednáním pachatele trestného činu podvodu podle § 250 trestního zákona, který podvedeného uvede v omyl, využije jeho omylu nebo mu zamlčí podstatné skutečnosti. O podvodné jednání jde tudíž i v případě, jestliže podvedený je schopen zjistit nebo ověřit si skutečný stav rozhodných okolností, avšak je ovlivněn působením pachatele ve formě podání nepravdivých informací nebo zamlčení podstatných informací, takže si je v důsledku pachatelova jednání neověří buď vůbec, nebo tak neučiní včas.

3. TRESTNÉ ČINY ÚVĚROVÉHO, POJISTNÉHO A DOTAČNÍHO PODVODU

Trestné činy pojistného, úvěrového (a spolu s ním dotačního) podvodu byly zavedeny do předchozího trestního zákona novelou z roku 1997. Nový trestní zákoník vychází více méně z této novely.

Důvodová zpráva uvádí, že se úpravou nových případů podvodného jednání sleduje rozšíření trestního postihu i na další formy podvodného jednání, která jsou sice

trestná podle stávající úpravy, ale zpravidla se nedokáží. Ne ve všech případech lze podle stávající skutkové podstaty trestného činu podvodu postihovat jednání spočívající v uvedení nepravdivých údajů v rámci jednání o uzavření pojistné nebo úvěrové smlouvy. Přitom taková jednání podle důvodové zprávy velmi poškozují jak pojišťovny tak banky.²⁹

Kriminalizace „předpolí“ majetkových podvodů s poukazem na důkazní obtíže orgánů činných v trestním řízení je z ústavněprávního hlediska minimálně sporná, jak o tom svědčí četné ústavní stížnosti napadající ústavnost samotných trestných činů pojistného a úvěrového podvodu (srov. Nález Ústavního soudu ze dne 7.11.2006, sp. zn. I. ÚS 631/05 a Nález Ústavního soudu ze dne 20.2.2001, sp. zn. Pl. ÚS 5/2000).

Stejně tak v Parlamentu při projednávání obou podvodných jednání byly vzneseny četné námitky, jak od poslanců tak od senátorů stran ústavnosti navrhované právní úpravy.

Ústavní stížnosti a parlamentní námitky vytykaly nové úpravě, že de facto obrací důkazní břemeno, a tedy že koliduje se zásadou presumpce neviny, dále že zavádí nerovnost obsahu vlastnictví mezi jednotlivými vlastníky a tím porušuje Listinu základních práva a svobod.³⁰ Ústavní soud však v úpravě pojistného ani úvěrového podvodu neshledal porušení ústavnosti (K tomu srov. Nález Ústavního soudu ze dne 7.11.2006, sp. zn. I. ÚS 631/05 a Nález Ústavního soudu ze dne 20.2.2001, sp. zn. Pl. ÚS 5/2000).

K porušení článku 11 odstavec 1 Listiny základních práv a svobod ze strany pojistného podvodu se Ústavní soud vyjádřil ve své rozhodovací činnosti (Nález Ústavního soudu ze dne 20.2.2001, sp. zn. Pl. ÚS 5/2000).

„Ohrožení majetku, či jeho porucha způsobené pojistným podvodem jsou ve svém reálném důsledku typicky závažnější, než poruchy vyvolané podvodem obecným, kde provázanost různých subjektů pojištění chybí. Proto je trestněpoliticky žádoucí a nutné, aby byla existující objektivní nerovnost v dopadech obecného a pojistného podvodu vyrovnávána trestněprávní úpravou. Ta se uvedeného úkolu zhostila tak, že kriminalizovala ne pouhé vyvolání majetkových poruch, jako v případě podvodu

²⁹ Důvodová zpráva k vládnímu návrhu na vydání zákona, trestní zákoník, z 19. prosince 2007.

Dostupné z: http://www.ustavprava.cz/files/dz_k_tz.doc

³⁰ HERZEG, J. *K pojmu „úvěru“ u trestného činu úvěrového podvodu*. Trestní právo, 2004, č.1, s. 2

obecného, nýbrž také jejich "předpolí", tedy i činy hrozící takovými poruchami. Takto odůvodněná širší a v tomto smyslu trestněprávně funkční "nerovnost" je nezbytná k tomu, aby se celková ochrana před podvody různých typů stala podle práva vyrovnanou. Stávající skutková podstata trestného činu podvodu totiž vyžaduje, aby pachatel měl podvodný úmysl již v době, kdy začne naplňovat objektivní stránku tohoto trestného činu. Důvodem doplnění hlavy deváté zvláštní části trestního zákona o pojistný podvod není jen skutečnost, že zejména pojištění majetku je v poslední době zneužíváno k protiprávnímu získání pojistného plnění. Ukazuje se, že k postihu všech forem protiprávního jednání nedostačuje "obecná" skutková podstata trestného činu podvodu podle § 250 tr. zák., která zahrnuje pouze jednání, kde již vznikla majetková újma.

Ne všechny případy, kdy se pachatel dopouští jednání, které k podvodnému obohacení teprve směřuje, lze postihnout jako vývojová stadia trestného činu podvodu. Nejen v zájmu pojišťoven, které nesou riziko vyplývající z povahy pojištění, ale i v zájmu těch, na které míra tohoto rizika v podobě výše pojistného dopadá, a v zájmu ochrany majetku a zdraví před jeho úmyslným poškozováním je odůvodněn požadavek, aby jako dokonáný trestný čin bylo postihováno samotné úmyslné způsobení následku, charakteristického pro pojistnou událost. I v tomto případě bude třeba, aby uvedený následek byl pachatelem způsoben úmyslně. Trestnost takového jednání nebude naopak podmíněna tím, že pachatel jím úmyslně způsobenou pojistnou událost pojišťovně již oznámil v úmyslu protiprávně získat pojistné plnění, nebo dokonce takové plnění získal. Ze stejných důvodů se navrhuje jako dokonáný trestný čin postihovat jednání, kde pojistná událost vznikne nikoliv jako důsledek úmyslného jednání pachatele, ale ten jen vzniklé situace využije v tom směru, že vzniklý stav udržuje v úmyslu zvýšit vzniklou škodu.“

Obdobně jako tomu je u skutkové podstaty trestného činu podvodu podle § 250 TrZ. se navrhuje přísněji postihovat případy, kdy pachatel pojistným podvodem způsobí vyšší škodu nebo jiný závažný následek. Jak vidno oba trestné činy již od svého vzniku vzbuzovaly ústavněprávní kontroverze a dále jak uvidíme v pojednání o úvěrovém podvodu i nadále vzbuzují.

Trestné činy úvěrového a pojistného podvodu jsou trestnými činy tzv. předčasně dokonány. Při posuzování otázky, zda-li se pachatel dopustil trestného činu,

vycházíme ze skutkové podstaty trestného činu. Zákonodárce však někdy prohlašuje za dokonáný trestný čin i jednání, které je materiálně pouhým pokusem (§ 210 odst.1) nebo přípravou (§ 356 odst.2). Důvodem takového postupu je zpravidla zvláštní nebezpečnost těchto činů pro společnost. Tyto případy se označují jako předčasně dokonané trestné činy. Předčasně dokonané trestné činy jsou v podstatě právní fikcí, jejíž podstata tkví v tom, že čin, který je materiálně pouze přípravou nebo pokusem, zákon právně kriminalizuje jako čin dokonáný. Předčasně dokonané trestné činy mají speciální povahu, proto mají přednost před obecnými ustanoveními o přípravě a pokusu.³¹

3. 1. Pojistný podvod

Lidská společnost je neustále ohrožována negativními důsledky nepředvídatelných událostí, které mají svůj původ v působení přírodních jevů nebo v nedokonalosti samotné lidské společnosti nebo člověka vůbec. V prvním případě se jedná o živelné havárie, jako jsou povodně a zemětřesení, v druhém případě se jedná například o havárie, úrazy, terorismus a apod. Život v moderní společnosti tváří v tvář těmto hrozbám vyžaduje nové, sofistikovanější formy ochrany založené na ekonomické bázi.

Důležitým pojmem při konstituování nové ekonomické platformy, která nás má ochránit před dopadem těchto negativních událostí, je pojem riziko. Riziko znamená určitou pravděpodobnost, že nám škoda v důsledku negativní odchylky vznikne nebo nevznikne.³² Jistotě se nepřiblížíme nikdy. Riziko je za stejných předpokladů a za stejných podmínek stejné pro všechny členy rizikového společenství, což je určitá skupina lidí, která je vždy vystavena určitému riziku.

Všichni aktéři ekonomického života ve státě se snaží tato rizika minimalizovat. Jejich prvořadou snahou je odvracet tato rizika pomocí předvídání výše finančních zdrojů, nutných k tomu, aby mohli čelit dopadům těchto rizik. Pojištění se považuje za formu přesunu rizika negativních dopadů nahodilostí na speciální instituci zvanou pojišťovna.³³ Ekonomický subjekt má tedy dvě možnosti, jak čelit dopadům nahodilostí.

³¹ JELÍNEK, J. A KOL.: *Trestní právo hmotné. Zvláštní část*. 1. vydání. Praha. Leges, 2009, s. 268

³² GRŮŇ, L. *Finanční právo a jeho instituty*. 2. vydání. Linde Praha, a.s., 2006, s. 249

³³ GRŮŇ, L. *Finanční právo a jeho instituty*. 2. vydání. Linde Praha, a.s., 2006, s. 249

Buď si může na úhradu negativních dopadů nahodilých událostí vytvářet vlastní fond, v odborné terminologii nazývaný samopojištění, nebo může předem platit určitou částku pojišťovně, nazvanou pojistné.³⁴ V případě, že dojde k nějaké negativní nahodilé události, pojišťovna pak pojištěnému z jeho pojištění vyplatí určitou částku na úhradu nákladů spojených s likvidováním důsledků negativní události. Pojistka je pojistná smlouva, která završuje dvoustranný právní úkon, na jehož základě vzniká smluvní pojištění fyzických a právnických osob. Podle naší právní úpravy se vyžaduje písemná forma, jde-li o pojištění s pojistnou dobou delší než jeden rok (srov. § 7 zákona o pojistné smlouvě).

Pojistné plnění představuje pojišťovnou vyplacené náhrady škody na pojistném majetku a výplaty z úrazového a životního pojištění, případně jednotlivých forem důchodového pojištění.³⁵

Kromě norem veřejného práva, upravujících především činnost pojišťoven jako právnických osob podrobených širokému státnímu dohledu, je stěžejní právní normou pro pojištění zákon o pojistné smlouvě. Zde najdeme úpravu pojistné smlouvy, základního aktu soukromého pojištění. Pojištění bylo zakotveno jako absolutní neobchod, což znamená, že se na pojistnou smlouvu bez ohledu na její účastníky nikdy nepoužije obchodní zákoník (srov. § 261 odst. 7 obchodního zákona).

Zákon zavádí a definuje soukromé pojištění jako pojištění vzniklé na základě pojistné smlouvy. Práva a povinnosti jeho účastníků se řídí zákonem o pojistné smlouvě, subsidiárně je založena působnost občanského zákoníku (srov. § 1 odst. 1 zákona o pojistné smlouvě).

Úprava obsažená v zákoně o pojistné smlouvě obsahuje až na výjimky dispozitivní úpravu. Na pojistné smlouvy nelze aplikovat žádné ustanovení o spotřebitelských smlouvách obsažené v § 52 až § 65 občanského zákoníku. Zákon o pojistné smlouvě charakterizuje pojistnou smlouvu jako smlouvu o finančních službách, kterou se pojistitel zavazuje, že v případě vzniku nahodilé události, poskytne ve sjednaném rozsahu plnění, zatímco pojistník se zavazuje platit ve sjednaném rozsahu pojistné. Právním důvodem vzniku u smluvního pojištění je pojistná smlouva (§ 2 zákona o pojistné smlouvě).

³⁴ GRÚŇ, L. *Finanční právo a jeho instituty*. 2. vydání. Linde Praha, a.s., 2006, s. 249

³⁵ GRÚŇ, L. *Finanční právo a jeho instituty*. 2. vydání. Linde Praha, a.s., 2006, s. 251

3. 1. 1. Pojištění

Předmět pojištění

Předmětem pojištění je plnění spočívající v poskytnutí peněžních prostředků či jiných hodnot, v rozsahu a za podmínek stanovených právními předpisy a smlouvou, a to za úplatu, jíž je placení pojistného.

Dělení pojištění

Zákon o pojistné smlouvě rozděluje pojištění na pojištění dobrovolné a pojištění povinné. Pojištění zákonné, známé předchozí právní úpravě, existuje už pouze ve formě zákonného pojištění odpovědnosti zaměstnavatele za škodu při pracovním úrazu nebo nemoci z povolání.³⁶ Pojištění může být pouze škodové nebo obnosové. Tento údaj je obligatorní náležitostí pojistné smlouvy podle § 4 odst. 1 písm. c) zákona o pojistné smlouvě.

Škodové pojištění

Účelem škodového pojištění je náhrada škody či újmy vzniklé pojistnou událostí. Pro škodové pojištění má velký význam pojem pojistné hodnoty. Zákon ji definuje v § 3 jako nejvyšší možnou majetkovou újmu, která může v důsledku pojistné události nastat. Tato pojistná hodnota má vliv na stanovení horní hranice pojistného plnění, která se určí buď pojistnou částkou nebo limitem pojistného plnění. Pojistná částka se určí na návrh pojistníka tam, kde v době uzavření pojistné smlouvy o pojištění majetku lze měřit pojistnou hodnotu. Jinak se horní hranice plnění stanovuje limitem.

Obnosové pojištění

Smyslem obnosového pojištění je získání určité finanční částky, která je nutná v důsledku pojistné události a je zcela nezávislá na případném vzniku či rozsahu škody. Pravidla stanovená pro obnosové pojištění platí jak pro pojištění osob tak pro pojištění majetku. Pojistitel je především povinen poskytnout oprávněné osobě jednorázové nebo

³⁶ KUCHTA, J. A KOL.: *Kurs trestního práva. Trestní právo hmotné. Zvláštní část.* Praha: C.H. Beck, 2009, s. 167

opakované pojistné plnění bez ohledu na možnou škodu, která mu pojistnou událostí vznikla.

V předchozí právní úpravě bylo pojištění členěno na pojištění majetku, pojištění osob a pojištění odpovědnosti za škodu. V nové právní úpravě zůstalo zachováno pouze pojištění věcí a jiného majetku a pojištění osob.

Pojištění věcí a jiného majetku

Ustanovení obsažená v zákoně o pojistné smlouvě týkající se soukromého pojištění a jiného majetku platí pro všechna majetková pojištění, pokud zákon pro určité typy pojištění neobsahuje úpravu odchylnou.

Do skupiny majetkových pojištění patří i pojištění majetku, kterou znala už předcházející právní úprava. Nově se však rozlišuje mezi pojištěním věci a pojištěním jiných majetkových hodnot a práv. Za jiné majetkové hodnoty se považují, jak již bylo uvedeno, výsledky tvůrčí lidské činnosti, jako jsou autorská díla, vynálezy atd. Jiné majetkové hodnoty mohou být předmětem práv a povinností, jestliže to připouští jejich povaha.

Pro veškeré pojištění věcí a jiného majetku představuje pojistnou hodnotu, není-li dohodnuto jinak, jeho obvyklá cena. Tu určujeme podle § 2 odst. 1 zákona č. 151/1997 Sb. o oceňování majetku. V souladu s definicí pojistné hodnoty se tak v § 3 písm. o) vyjádří nejvyšší možná majetková újma, která může v důsledku pojistné události nastat. Nově je možné pojistit též celý soubor věcí. Toto pojištění se vztahuje nejen na věci, které patřily do souboru v době uzavření smlouvy, ale i na věci, které do něj v průběhu času přibyly, anebo naopak se nevztahuje na věci, které byly ze souboru vyřazeny.

Pojištění odpovědnosti za škodu

Svou podstatou patří i pojištění odpovědnosti za škodu mezi majetková pojištění. Může být sjednáno pouze jako pojištění škodové.

Pojem škodové pojištění v sobě zahrnuje veškerou možnou majetkovou újmu, to znamená veškerý úbytek v majetkové sféře, pojištění odpovědnosti za škodu vychází z obecného pojetí odpovědnosti a náhrady škody vzniklé v důsledku této odpovědnosti.

V pojistné smlouvě je dána možnost zakotvit i přímý nárok poškozeného na pojistné plnění.

V souvislosti s pojistným podvodem zde vyvstává otázka do jaké míry je aktivita pojišťovny při zjišťování relevantních údajů o pojištěném významná z hlediska jeho trestní odpovědnosti. Pachatel například určité podstatné údaje zamlčí a pak se bude před soudem hájit tvrzením, že mu bylo řečeno, že většinu podstatných údajů si pojišťovna opatří sama (srov. Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 25.1.2005. sp. zn. 7 Tdo 22/2005).

Pojištění osob

Pojištění osob představuje druhou základní skupinu pojištění. Pojištění osob poskytuje pojištění rizik fyzických osob souvisejících se zdravím nebo změnou osobního postavení těchto osob.

Zákon opět umožňuje pojistiteli způsobem upraveným v § 50 zákona o pojistné smlouvě zjišťovat zdravotní stav nebo příčinu smrti, a to zákonem stanoveným způsobem.

V § 51 zákona o pojistné smlouvě je upraveno klasické pojištění ve prospěch třetí osoby. Pojistník může osobu obmyšleného tedy osobu oprávněnou určit dvojitým způsobem. Buď ji může ve smlouvě uvést přímo jménem nebo ji může definovat na základě vztahu k sobě, tedy například syn, manželka apod. Zákon umožňuje pojistníkovi osobu obmyšleného měnit až do chvíle vzniku pojistné události. Změna obmyšleného je účinná dnem doručení sdělení pojistiteli.

V případě, že není osoba obmyšleného určena smlouvou, určuje ji samotný zákon. Na prvním místě pro vznik nároku na výplatu pojistky zákon uvádí manžela pojistníka, pokud není, nastupují děti. Lze si představit tento scénář pojistného podvodu spáchaného ve vícečinném souběhu s trestným činem vraždy. Manžel trpí nevléčitelnou nemocí a za nedlouho zemře. Dohodnou se proto s druhým manželem, že uzavřou pojistnou smlouvu, ve které tento údaj zamlčí a následně zosnují vraždu smrtelně nemocného manžela a vyinkasují pojistné plnění.

Speciálními kategoriemi pojištění osob jsou životní pojištění, úrazové pojištění a pojištění pro případ nemoci.

Uzavírání pojistných smluv

Uzavírání pojistných smluv se řídí obecnou úpravou s určitými specifiky. Návrh na uzavření pojistné smlouvy musí být přijat ve lhůtě určené navrhovatelem, jinak do 1. měsíce, v případě, že je nutná lékařská prohlídka také do 2 měsíců ode dne, kdy byl návrh doručen. Návrh lze přijmout také zaplacením pojistného ve stanovené výši a lhůtě (§ 6 zákona o pojistné smlouvě).

Pojistná smlouva musí být uzavřena v písemné formě, nejedná-li se o krátkodobé pojištění (kratší než 1 rok). Stejně tak ostatní právní úkony týkající se pojištění musí mít písemnou formu, není-li dohodnuto jinak (§ 7 odst. 1 zákona o pojistné smlouvě).

Zákon též vyjmenovává údaje, které musí být v pojistné smlouvě obsaženy. Mezi ně patří : určení pojistitele a pojistníka, určení oprávněné osoby, určení zda se jedná o pojištění obnosové nebo škodové a vymezení pojistného rizika a pojistné události (§ 4 odst. 1 zákona o pojistné smlouvě).

Pojistné podmínky

Součástí pojistné smlouvy jsou pojistné podmínky pojistitele (§ 4 odst. 4 zákona o pojistné smlouvě).

Pojištění vzniká prvním dnem po uzavření pojistné smlouvy, počátek pojištění tedy nespadá v jedno s uzavřením pojistné smlouvy. Teprve od počátku pojištění může dojít působením pojistného rizika k pojistné události (§ 6 odst. 5 zákona o pojistné smlouvě).

Od pojistné smlouvy je třeba odlišovat pojistku. Tu je pojistitel povinen vydat pojistníkovi i bez jeho žádosti jako potvrzení o uzavření pojistky.

Zánik pojištění

Pojištění zaniká zpravidla zánikem pojistné smlouvy, nemusí to tak být vždy. Pojištění může zaniknout těmito způsoby:

- a) uplynutím doby, na níž bylo sjednáno
- b) dohodou
- c) pro nezaplacení pojistného

- d) výpovědí
- e) odstoupením
- f) jiným způsobem uvedeným v zákoně nebo stanoveným v pojistných podmínkách nebo v pojistné smlouvě (§ 19 - 25 zákona o pojistné smlouvě).

Práva a povinnosti subjektů pojištění

Práva pojistitele

- 1) právo na pojistné
- 2) vyžadovat předložení dokladů o součinnosti
- 3) v případech stanovených zákonem nebo smlouvou snížit pojistné plnění, odmítnout výplatu plnění, uplatnit postih, disponovat se smlouvou, tedy iniciovat i zánik pojištění.

Základní povinností pojistitele je v případě pojistné události poskytnout pojistné plnění na základě provedeného šetření a to ve lhůtách stanovených zákonem.

Povinnosti pojistníka

- 1) platit pojistné, pokud není zproštěn této povinnosti
- 2) odpovědět pravdivě a úplně na všechny písemné dotazy pojistitele týkající se sjednaného pojištění nebo jeho změn
- 3) oznámit, že nastala pojistná událost a změna nebo zánik pojistného rizika

Základním právem pojistníka je disponovat se smlouvou.

Pojistné

Pojistná ochrana je poskytována za úplatu zvanou pojistné. Přesné určení placení pojistného je součástí pojistných podmínek. Zákon stanoví určení výše pojistného a dobu jeho splatností nezbytnou náležitostí pojistné smlouvy. (§ 4 odst. 1 zákona o pojistné smlouvě). Zákon rozlišuje dva druhy pojistného, a to běžné pojistné, které se platí za dohodnutá pojistná období a pojistné jednorázové, které se platí za celou dobu, na kterou bylo pojištění sjednáno. Nebylo-li dohodnuto jinak, je běžné pojistné splatné prvního dne pojistného období, zatímco jednorázové pojistné dnem počátku pojištění (§ 12 zákona o pojistné smlouvě).

Zákon o pojistné smlouvě v § 13a stanoví povinnost pojistiteli určovat výši pojistného na základě reálných matematických předpokladů, aby pojistné bylo dostatečné

a umožňovalo trvalou splnitelnost všech závazků pojistitele. Podle § 12 odst. 3 zákona o pojistné smlouvě je pojistitel povinen na žádost pojistníka sdělit zásady pro stanovení výše pojistného.

Pojistná událost

Podle § 3 zákona o pojistné smlouvě je pojistnou událostí nahodilá skutečnost blíže označená v pojistné smlouvě nebo ve zvláštním právním předpise, na který se pojistná smlouva odvolává, se kterou je spojen vznik povinnosti poskytnout pojistné plnění. Vůdčí zásadou, platnou pro všechny druhy pojištění je, že pojištění poskytuje ochranu jen před následky nahodilých událostí.

Nahodilá skutečnost je definována v § 3 zákona o pojistné smlouvě. Je jí skutečnost, která je možná a u níž není jisté, zda v době trvání vůbec nastane, popřípadě není známa doba jejího vzniku. Za nahodilou se tedy považuje každá událost, o níž účastníci pojištění odůvodněně předpokládají, že může nastat, nevědí však v době vzniku pojištění, zda se tak vůbec stane.

V případě události týkající se lidského života nebo jeho délky, je za nahodilou považována i taková událost, o níž účastníci pojištění vědí, že vzniknout musí, avšak nemohou v době vzniku pojištění určit, kdy se tak stane, nebo zdali se tak stane za dobu trvání pojištění. Nahodilost události pak spočívá v časové neurčitelnosti této události.

Pojistná událost má velký význam pro trestný čin pojistného podvodu, protože podle § 210 odst. 2 TrZ. tvoří znak objektivní stránky skutkové podstaty. Podle § 210 odst. 2 TrZ. pachatel v úmyslu sobě nebo jinému opatřit prospěch vyvolá nebo předstírá událost, s níž je spojeno právo na plnění z pojištění nebo jiné obdobné plnění, nebo stav vyvolaný pojistnou událostí udržuje. Zákonné pojištění může být předmětem pouze trestného činu podle § 210 odst. 2. trestního zákona.

Pojistné plnění

Dojde-li k pojistné události je pojistitel povinen platit. Pojistiteli je uložena povinnost bez zbytečného odkladu zahájit šetření nutné k stanovení rozsahu jeho

povinnosti plnit. Proto je nutné, aby pojistná událost byla bez odkladu ohlášena pojistiteli.

Účelem šetření je objasnit příčinu vzniku pojistné události a v případě, že se jedná o událost, na kterou se vztahuje pojištění, poskytnout plnění. Tento proces se nazývá likvidací pojistné události. Zákon o pojistné smlouvě jeho definici uvádí v § 2 odst. 1 písm s) - jedná se o soubor činností spojených s vyřizováním pojistné události, který počíná zahájením šetření nutného k zjištění povinnosti pojistitele plnit a rozsahu této povinnosti a končí stanovením výše pojistného plnění. Podle § 16 zákona o pojistné smlouvě je pojistitel šetření povinen ukončit do 3 měsíců po oznámení pojistné události. Tuto lhůtu lze prodloužit. Pojistné plnění je splatné do 15 dnů po skončení šetření.

3. 1. 2. Objekt

Objektem trestného činu pojistného podvodu je ochrana majetku před taxativně vymezenými jednáními. Za substanciovanější objekt pojistného podvodu lze označit poctivost jednání v souvislosti s uzavíráním pojistných smluv a vyřizováním pojistných událostí. K takto traktovanému objektu výklad viz. výše.

Charakteristickým rysem trestného činu pojistného podvodu, stejně jako úvěrového a dotačního je, že pro vyvození trestní odpovědnosti není nutné, aby byla způsobena škoda nikoliv nepatrná nebo aby pachatel měl v úmyslu způsobit škodu nebo získat majetkový prospěch pro sebe nebo pro jiného.

V literatuře bývá pojistný podvod považován za speciální případ obecného podvodu. K tomu více usnesení Nejvyšší soud ČR ze dne 10.8.2006, sp. zn. 7 Tdo 918/2006:

„Z tohoto vztahu obou trestných činů vyplývá, že pokud skutek nelze posoudit podle speciálního ustanovení § 250a odst. 1 TrZ. o trestném činu pojistného podvodu, protože pachatelství je vyloučeno nedostatkem náležitostí v osobě pachatele a účastenství je vyloučeno v důsledku zásady akcesority, je namíste posoudit ho podle obecného ustanovení § 250 odst. 1 TrZ. o trestném činu podvodu, jsou-li naplněny všechny znaky

uvedené v tomto ustanovení. Výrok o vině obviněného trestným činem podvodu podle § 250 odst. 1, 2 TrZ. je v souladu s těmito zásadami“.

3. 1. 3. Objektivní stránka podle § 210 odst. 1

Objektivní stránka pojistného podvodu podle § 210 odst. 1 spočívá v tom, že pachatel v souvislosti s uzavíráním nebo změnou pojistné smlouvy, v souvislosti s likvidací pojistné události nebo při uplatnění práva na plnění z pojištění nebo jiné obdobné plnění uvede nepravdivé nebo hrubě zkreslené údaje nebo podstatné údaje zamlčí.

Předmětem trestného činu podle § 210 odst. 1 může být pouze pojištění smluvní (jak povinné tak dobrovolné), nikoliv pojištění zákonné (například zákonné pojištění odpovědnosti zaměstnavatele za škodu při pracovním úrazu nebo nemoci z povolání, podle některých názorů by sem mohlo spadat i nemocenské pojištění).³⁷ Důvod, proč se trestněprávní ochrana podle § 210 odst. 1 poskytuje jen pojištění smluvnímu, jsem nikde nenašel.

Pojmy pojistná smlouva, pojistná událost trestní zákon nevymezuje. Definovány jsou v základním právním předpise smluvního pojištění, a to v zákoně o pojistné smlouvě (o těchto pojmech výklad viz. výše).

Za nepravdivé se považují takové údaje, jejichž obsah vůbec neodpovídá skutečnému stavu, o kterém je podávána informace, a to byť jen o některé důležité skutečnosti pro uzavření pojistné smlouvy.

Za hrubě zkreslené údaje se považují takové, které mylně nebo neúplně informují o podstatných a důležitých okolnostech pro uzavření pojistné smlouvy, což může vést k zásadně nesprávným závěrům o skutečnostech rozhodných pro uzavření pojistné smlouvy. Údaje mohou mít rozličnou povahu, mohou se týkat stáří, stavu a ceny věci u pojištění majetku, věku či zdraví osob u osobního pojištění apod.

Podstatné údaje zamlčí ten, kdo neuvede při sjednávání nebo její změně jakékoliv údaje, které jsou rozhodující nebo zásadní (to znamená podstatné) pro její uzavření. Jedná se o takové údaje, které by vedly, pokud by byly druhé straně známy, k tomu, že pojistná smlouva by nebyla uzavřena, nebo by sice byla uzavřena, ale za

³⁷ KUCHTA, J. A KOL. *Kurs trestního práva. Trestní právo hmotné. Zvláštní část.* Praha: C.H. Beck, 2009, s. 167

podstatně méně výhodných podmínek pro tu stranu, která údaje zamlčela nebo v jejichž prospěch byly zamlčeny.³⁸

Sjednáváním pojistné smlouvy rozumíme proceduru při uzavírání pojistné smlouvy. Způsob uzavírání pojistné smlouvy najdeme v § 6 zákona o pojistné smlouvě. Podle § 6 odst. 1 zákona o pojistné smlouvě je pojistná smlouva uzavřena přijetím návrhu na její uzavření. K přijetí návrhu je stanovena doba jednoho měsíce, nebylo-li dohodnuto jinak. V případě, že se jedná o pojištění životní, kde je podmínkou přijetí návrhu lékařská prohlídka pojištěného, resp. pojistníka, je stanovena dvouměsíční lhůta k přijetí návrhu (§ 6 odst. 1 zákona o pojistné smlouvě). Návrh je přijat okamžikem, kdy navrhovatel obdrží sdělení druhé smluvní strany o přijetí svého návrhu, nebo zaplacením pojistného.

Uplatněním nároku z pojistné smlouvy se myslí postup při oznamování pojistné události a nárokování plnění z pojistné události. Nově byl mezi znaky oproti předchozí úpravě základní skutkové podstaty vtělen znak při změně pojistné smlouvy. V předchozím zákoně bylo obsaženo jednání pouze v souvislosti s uzavíráním pojistné smlouvy, ale judikatura i nauka dovozovala, že se zde rozumí i změna, tak doufejme, že nová úprava povede k větší právní jistotě a ne k větší kasuističnosti (srov. § 250a odst. 1 trestního zákona č. 140/1961 Sb., ve znění pozdějších předpisů). Co se rozumí pojistnou událostí výklad viz. výše.

Jak již bylo mnohokrát zmíněno ke vzniku trestní odpovědnosti u trestného činu podle § 210 odst. 1 se nevyžaduje způsobení škody, a to jak majetkové tak případně nemajetkové povahy. Z tohoto důvodu nemusí ani úmysl pachatele k takové škodě směřovat, v naprosté většině případů tomu tak ale bude. Pachatelem může být kterýkoliv z účastníků pojistného vztahu, tedy i například pojistitel nebo pojišťovna.

V praxi však nejčastějším pachatelem pojistného podvodu bude pojistník, resp. osoba, která s budoucím pojistitelem sjednává (tedy uzavírá nebo mění) pojistnou smlouvu.

Zákon o pojistné smlouvě přímo v § 14 ukládá pojistníkovi a pojištěnému povinnost pravdivě a úplně odpovídat na dotazy pojistitele týkající se sjednávání soukromého pojištění. Stejnou povinnost má pojistitel vůči pojistníkovi a pojištěnému.

³⁸ KUČHTA, J. A KOL. *Kurs trestního práva. Trestní právo hmotné. Zvláštní část.* Praha: C.H. Beck, 2009, s. 167

Podmínkou trestní odpovědnosti pachatele za trestný čin pojistného podvodu podle § 210 odst.1 není, aby pojišťovna jednala v omylu, resp. aby jednání pachatele (pojistníka) vedlo k omylu pojišťovny, na základě kterého by poskytla pojistné plnění.³⁹

Omyl je v trestním právu definován pro všechny trestné činy shodně. Je jím rozpor mezi představou a skutečností. O omyl jde i tehdy, když podváděná osoba nemá o určité důležité okolnosti žádnou představu. Omyl se může týkat okolností minulých, přítomných i budoucích.⁴⁰ Z uvedené definice plyne, že je velmi těžké si představit situaci, kdy by došlo ke spáchání pojistného podvodu a alespoň nějaká ze stran pojistného vztahu nejednala v omylu.

Pro trestnost pojistného podvodu podle § 210 odst. 1 se rovněž nevyžaduje, aby došlo k vylákání pojistného plnění ze strany pachatele. Pokud by však k vylákání pojistného plnění došlo, mohlo by se podle výše škody jednat o nějakou z kvalifikovaných podstat pojistného podvodu, potom by k trestní odpovědnosti pachatele za tento těžší následek postačovalo zavinění ve formě nedbalosti.

Pokud jde o pojistitele, přichází v úvahu trestní odpovědnost některé z fyzických osob de facto pouze při sjednávání pojistné smlouvy, kdy může uvádět některé nepravdivé nebo hrubě zkreslené údaje, například o pojistném plnění, nebo zamlčet některé podstatné údaje ze všeobecných pojistných podmínek, které jsou součástí pojistné smlouvy.⁴¹

Pojistitelem může být pouze právnická osoba ve formě akciové společnosti nebo družstva se sídlem na území České republiky, pokud ji ministerstvo financí k této činnosti udělilo povolení, nestanoví-li zákon o pojišťovnictví jinak (§ 4 odst. 1 zákona o pojišťovnictví).

3. 1. 4. Objektivní stránka podle § 210 odst. 2

Objektivní stránka trestného činu podvodu podle § 210 odst. 2 spočívá v tom, že pachatel v úmyslu opatřit sobě nebo jinému prospěch, vyvolá nebo předstírá událost,

³⁹ KUČHTA, J. A KOL. *Kurs trestního práva. Trestní právo hmotné. Zvláštní část.* Praha: C.H. Beck, 2009, s. 167

⁴⁰ JELÍNEK, J. A KOL. *Trestní právo hmotné. Zvláštní část.* 1. vydání. Praha. Leges, 2009, s. 596

⁴¹ KUČHTA, J. A KOL.: *Kurs trestního práva. Trestní právo hmotné. Zvláštní část.* Praha: C.H. Beck, 2009, s. 167

s níž je spojeno právo na plnění z pojištění nebo jiné obdobné plnění, nebo stav vyvolaný pojistnou událostí udržuje, a způsobí tak na cizím majetku škodu nikoliv nepatrnou.

Co je pojistnou událostí viz. výše. Tyto pojistné události jsou vždy konkrétně stanoveny ve smluvních podmínkách jednotlivých typů pojištění a smluv.⁴²

Pojistnou událost vyvolá pachatel, který úmyslně způsobí konkrétní skutečnost, ze které vzniká povinnost pojistitele poskytnout plnění (například záměrně havaruje s pojištěným automobilem, proražením hráze rybníka způsobí zatopení pojištěné nemovitosti).⁴³

Udržováním stavu vyvolaném pojistnou událostí se rozumí jednání pachatele, kterým pojistnou událost, jež nastala bez jeho přičinění nebo jeho nedbalostním jednáním, resp. důsledky této pojistné události, prodlužuje nebo rozvíjí.⁴⁴

Pokud pachatel úmyslně událost vyvolá i prodlužuje, naplní obě zde popsané formy jednání.⁴⁵

Nově oproti předchozí právní úpravě přibýlo skutkové jednání spočívající v předstírání pojistné události.

Předstírání pojistné události je takovým druhem podvodného jednání, kdy k pojistné události vůbec nedojde, nicméně pachatel vyvolá domnění, že pojistná událost skutečně nastala (například pachatel prodá vůz přímo do zahraničí a poté předstírá pojišťovně, že mu vůz byl ukraden a žádá vyplacení pojistného z titulu pojištění vozidla proti krádeži).⁴⁶ Trestný čin je dokonán již vyvoláním nebo předstíráním pojistné události, nevyžaduje se, aby pojistné bylo skutečně vylákáno. Oproti předcházející skutkové podstatě a oproti obdobné úpravě v předešlém trestním zákoně se již vyžaduje úmysl k vylákání plnění - pachatel musí jednat v úmyslu opatřit sobě nebo jinému prospěch (srov. § 210 odst. 2 trestního zákona).

⁴² KUČHTA, J. A KOL.: *Kurs trestního práva. Trestní právo hmotné. Zvláštní část.* Praha: C.H. Beck, 2009, s. 168

⁴³ KUČHTA, J. A KOL.: *Kurs trestního práva. Trestní právo hmotné. Zvláštní část.* Praha: C.H. Beck, 2009, s. 168

⁴⁴ KUČHTA, J. A KOL.: *Kurs trestního práva. Trestní právo hmotné. Zvláštní část.* Praha: C.H. Beck, 2009, s. 168

⁴⁵ KUČHTA, J. A KOL.: *Kurs trestního práva. Trestní právo hmotné. Zvláštní část.* Praha: C.H. Beck, 2009, s. 168

⁴⁶ KUČHTA, J. A KOL.: *Kurs trestního práva. Trestní právo hmotné. Zvláštní část.* Praha: C.H. Beck, 2009, s. 168

Způsobí-li pachatel škodu, odrazí se to v možné kvalifikaci jeho jednání podle kvalifikovaných sazeb obsažených v § 210 odst. 4 až 6 trestního zákona. Otázkou je, zda-li je spravedlivé ukládat stejné tresty za trestný čin podle § 210 odst. 1 a za trestný čin podle § 210 odst. 2. Podle mého názoru mají jednání obsažená v § 210 odst. 2 typově větší společenskou nebezpečnost než jednání podle § 210 odst. 1. Při jednáních obsažených v § 210 odst. 2 mohou být totiž ohroženy i jiné právní statky než je vlastnictví, jako je tomu u varianty podle § 210 odst. 1. Tak například při inscenování dopravní nehody může dojít k ublížení na zdraví, nehledě k tomu, že tato činnost bývá také páchána ve spolupráci s policií.

3. 1. 5. Subjektivní stránka podle § 210 odst. 1 a § 210 odst. 2

Z hlediska subjektivní stránky vyžadují jednání uvedená v § 210 odst. 1 a § 210 odst. 2 TrZ úmyslné zavinění.

3. 1. 6. Pachatel podle § 210 odst. 1 a § 210 odst. 2

Pachatelem pojistného podvodu může být kterýkoliv z účastníků pojistné smlouvy (v případě § 210 odst. 1), tedy zpravidla pojištěný, pojistník nebo osoba, která úmyslně vyvolá pojistnou událost nebo úmyslně udržuje stav jí vyvolaný, ať již v dohodě s pojištěným, anebo i bez takové dohody (v případě § 210 odst. 2).

Okolnosti podmiňující použití vyšší trestní sazby

Kvalifikované skutkové podstaty podle § 210 odst. 3 až 6 upravují těžší následky trestné činnosti vzešlé jak z § 210 odst. 1 tak § 210 odst. 2, čímž se skutková podstata pojistného podvodu (u úvěrového podvodu použil zákonodárce stejné konstrukce) odlišuje od ostatních skutkových podstat, kdy po základní skutkové podstatě vždy následují kvalifikované, které se vztahují jen k této základní skutkové podstatě a ta tedy nesdílí úpravu závažnějších následků s žádnou jinou základní skutkovou podstatou. O okolnostech podmiňujících použití vyšší trestní sazby viz. výklad k obecnému podvodu.

Příprava je trestná

3. 1. 7. Vztah k jiným ustanovením

Jednočinný souběh trestného činu podle § 210 a trestného činu podle § 209 je vyloučen, neboť trestný čin pojistného podvodu podle § 210 je ve vztahu speciality (podle obecně zastávaného názoru k tomu výklad viz. výše k obecnému podvodu podle § 209).

Pokud pachatel úmyslným vyvoláním pojistné události způsobí obecné nebezpečí podle § 272, naplní znaky trestného činu obecného ohrožení podle § 272⁴⁷ (zde nebudeme podávat stručný nástin trestného činu obecného ohrožení, protože zde pojednáváme pouze o souběhu trestných činů a nejde nám o názornou ukázkou rozdílů mezi jednotlivými trestnými činy, jako tomu bylo v případě obecného podvodu viz. výše).

Jednočinný souběh trestného činu pojistného podvodu podle § 210 je možný s těmito trestnými činy: ublížení na zdraví podle § 145

poškození cizí věci podle § 228

zneužívání vlastnictví podle § 229⁴⁸

Možný je i souběh s trestným činem krádeže podle § 205 (pachatel se vloupe do pojištěného objektu a alespoň v eventuálním úmyslu vyvolá pojistnou událost).⁴⁹ Ustanovení § 210 odst. 1 je ve vztahu speciality k trestnému činu poškození cizích práv podle § 181.⁵⁰

Přestupku proti majetku podle § 50 odst. 1 písm. a) přestupkového zákona se dopustí ten, kdo úmyslně způsobí škodu na cizím majetku podvodem nebo se o takové jednání pokusí. Vzhledem k tomu, že ani jedna ze základních skutkových podstat obsažených v § 210 odst. 1 ani § 210 odst. 2 neobsahuje spodní hranici způsobené škody, a dokonce k dokonání těchto trestných činů není třeba vůbec způsobení majetkové škody, přichází v úvahu přestupek proti majetku podle § 50 odst. 1 písm. a) přestupkového zákona jen tehdy, pokud by činem, který by byl jinak pojistným podvodem, byla způsobena na cizím majetku nepatrná škoda a zároveň by příslušný orgán činný

⁴⁷ ŠÁMAL, P. A KOL. *Trestní zákon. Komentář*. 6. vydání. Praha: C.H. Beck, 2004, s. 1492

⁴⁸ ŠÁMAL, P. A KOL. *Trestní zákon. Komentář*. 6. vydání. Praha: C.H. Beck, 2004, s. 1493

⁴⁹ ŠÁMAL, P. A KOL. *Trestní zákon. Komentář*. 6. vydání. Praha: C.H. Beck, 2004, s. 1493

⁵⁰ ŠÁMAL, P. A KOL. *Trestní zákon. Komentář*. 6. vydání. Praha: C.H. Beck, 2004, s. 1493

v trestním řízení dospěl k závěru, že nejde o trestný čin, neboť stupeň nebezpečnosti pro společnost je nepatrný.⁵¹

3. 1. 8. Judikatura

ÚS 5/2000

Proto je trestněpoliticky žádoucí a nutné, aby byla existující objektivní nerovnost v dopadech obecného a pojistného podvodu vyrovnávána trestněprávní úpravou. Ta se uvedeného úkolu zhostila tak, že kriminalizovala ne pouhé vyvolání majetkových poruch, jako v případě podvodu obecného, nýbrž také jejich "předpolí", tedy i činy, hrozící takovými poruchami. Takto odůvodněná širší a v tomto smyslu trestněprávně funkční "nerovnost" je nezbytná k tomu, aby se celková ochrana před podvody různých typů stala podle práva vyrovnanou. <NS 614/2002

Objektem obou citovaných skutkových podstat je shodně zájem na ochraně pojistných vztahů, obecně upravených zejména v ustanoveních § 788 a násl. občanského zákoníku, a to před některými typy podvodných jednání. Protože jde o samostatné skutkové podstaty, byť vzhledem ke shodnému objektu zařazené do jednoho ustanovení zvláštní části trestního zákona, nelze podmínky stanovené v jedné z nich uplatňovat při použití druhé z nich. Jeden z rozdílů mezi skutkovými podstatami podle § 250a odst. 1 a 2 trestního zákona spočívá mimo jiné v právní skutečnosti, která způsobuje vznik chráněného pojistného vztahu. Zatímco ustanovení § 250a odst. 1 trestního zákona se výslovně zmiňuje o pojistné smlouvě a umožňuje tak trestní postih pouze v případě útoku směřujícího proti vztahům vyplývajícím ze smluvního pojištění (dobrovolného či povinného), ustanovení § 250a odst. 2 tr. zák. není vázáno na pojištění založené smlouvou (o způsobu vzniku pojištění zde zákon mlčí). Z toho je třeba dovodit, že trestní postih podle § 250a odst. 2 tr. zák. se uplatní v případě jakéhokoli pojistného vztahu, bez ohledu na způsob vzniku pojištění, tedy i na vztah založený zákonným pojištěním ve smyslu § 789 věty druhé občanského zákoníku. Útoky směřující proti pojistnému vztahu, který se týkal zákonného pojištění odpovědnosti za škodu způsobené provozem motorového vozidla podle vyhlášky č. 492/1991 Sb., účinné v době spáchání posuzovaného skutku, proto bylo možné za splnění dalších podmínek kvalifikovat i jako pojistný podvod podle § 250a odst. 2 tr. zák., jak učinily soudy obou stupňů, ale nikoli již

⁵¹ ŠÁMAL, P. A KOL. *Trestní zákon. Komentář*. 6. vydání. Praha: C.H. Beck, 2004, s. 1493

podle § 250a odst. 1 tr. zák., jak správně upozorňují ve svých dovoláních obvinění Ing. J. V.,K.H.aA.M.

R 29/2003

Škodou způsobenou trestným činem pojistného podvodu podle § 250a TrZ (nyní 210) je částka, která se rovná rozdílu mezi skutečně poskytnutým pojistným plněním na straně jedné a pojistným plněním, které by náleželo, kdyby pachatel neuvedl nepravdivé nebo hrubě zkreslené údaje nebo nezamlčel podstatné údaje při uplatnění nároku na pojistné plnění, na straně druhé. Za škodu nelze bez dalšího považovat celou výši poskytnutého plnění, je-li zřejmé, že k pojistné události došlo a že nárok na pojistné plnění vznikl, byť v nižší částce, než jakou pachatel vylákal.

R 9/2004

Podmínkou trestní odpovědnosti pachatele za trestný čin pojistného podvodu podle § 250a odst. 1 (nyní § 210 odst. 1) není, aby pojišťovna jednala v omylu, resp., aby jednání pachatele vedlo k omylu pojišťovny, na základě kterého by poskytla pojistné plnění. K trestnosti tohoto činu se rovněž nevyžaduje, aby pachatel skutečně vylákal pojistné plnění, na něž mu nevznikl nárok. Pokud však pachatel vyláká pojistným podvodem takové pojistné plnění, může jít podle jeho výše o způsobení škody, která podmiňuje použití vyšší trestní sazby ve smyslu § 250a odst.3,4 a 5 TrZ (nyní § 210 odst. 3,4,5,6).

NS 18/2002 - T 441

Škodou způsobenou trestným činem pojistného podvodu podle § 250a TrZ (nyní § 210) je částka, která se rovná rozdílu mezi skutečně poskytnutým pojistným plněním na jedné straně a pojistným plněním, které by náleželo, kdyby pachatel neuvedl nepravdivé nebo hrubě zkreslené údaje nebo nezamlčel podstatné skutečnosti při uplatnění nároku na pojistné plnění, na straně druhé. Za škodu nelze bez dalšího považovat celou výši poskytnutého pojistného plnění, je-li zřejmé, že k pojistné události došlo a že nárok na pojistné plnění vznikl byť v nižší částce, než pachatel vylákal.

NS 21/2003 - T 495

Jestliže byl vznik pojistné události od počátku fingován a bylo-li na tomto podkladě uplatněno pojistné plnění v určité výši, není již podstatné, v jaké skutečné výši by jinak - nebýt úmyslného vyvolání pojistné události - vznikl nárok na pojistné plnění. Je tomu tak z důvodu, že na pojistné plnění vůbec nevznikl nárok a tudíž nemá právní

význam ani otázka, zda výše podvodně uplatněného pojistného plnění skutečně odpovídá výši škody, která měla být způsobena fingovanou pojistnou událostí na pojištěných hodnotách, resp. zda tyto hodnoty odpovídají částce požadovaného pojistného plnění.

Proto se takové jednání posoudí jako pojistný podvod jen podle § 250a odst. 2 TrZ (nyní § 210 odst. 2), a nikoliv též podle § 250a odst. 1 TrZ (nyní § 210 odst.1), přestože bylo zároveň při uplatnění plnění z úmyslně vyvolané pojistné události nepravdivě deklarováno poškození většího množství zboží, než jaké bylo ve skutečnosti přepravováno.

Znaky obecného pojistného podvodu podle § 250 TrZ (nyní § 210) jsou obsaženy ve skutkové podstatě pojistného podvodu podle § 250a odst. 2, 5, kde jsou rozšířeny o znaky specifické, vyjadřující zvláštní povahu tohoto typu podvodu, který je tím ve vztahu speciality k obecné skutkové podstatě podvodu.

NS 21/2003 - T 498

Pokusem trestného činu pojistného podvodu podle § 8 odst. 1 k § 250a TrZ, a nikoliv jen přípravou k tomuto trestnému činu, je jednání pachatele, který s vědomím, že pojistná událost byla úmyslně vyvolána, její vznik telefonicky ohlásil příslušné pojišťovně, vyplněním dotazníku uplatnil nárok na vyplacení pojistného plnění a vyvolal tak řízení, jehož cílem bylo získat pojistné plnění.

Vývojová stadia trestného činu spáchaného podvodným vylákáním plnění z fingované pojistné smlouvy jsou taková, že vyvolání fingované pojistné události má charakter přípravy, uplatnění nároku na pojistné plnění u pojišťovny má charakter pokusu a skutečné získání pojistného plnění od pojišťovny má charakter dokonání trestného činu.

Jde-li o trestný čin pojistného podvodu podle § 250a (nyní § 210) spáchaný ve prospěch obchodní společnosti, nevyžaduje se, aby pachatel měl nějakou zvláštní způsobilost nebo postavení. Není zejména nutné, aby byl oprávněn jednat jménem obchodní společnosti jako její statutární orgán nebo z jiného titulu, proto pachatelem trestného činu může být kdokoliv. To platí i v případě, že pachatelem je společník obchodní společnosti.

Trestní odpovědnost za vylákání plnění z úmyslně vyvolané pojistné události tedy není dotčena tím, že pachatel, který takovou pojistnou událost nahlásil a na jejím podkladě uplatnil nárok na pojistné plnění, není statutárním orgánem ani jinou osobou

oprávněnou jednat jménem obchodní společnosti, v jejíž prospěch mělo být pojistné plnění poskytnuto.

3. 2. Úvěrový podvod

3. 2. 1. Institut úvěru

Úvěr existuje ve všech ekonomicko-společenských formacích, kde funguje zbožová výroba a rozvinuté zbožově peněžní hospodářství. Úvěr je institutem jak ekonomickým, tak právním. Podle Slovníku obchodního práva je úvěr:

- 1) vztah vznikající při odevzdání hodnoty někomu jinému na dočasné použití,
- 2) forma návratné redistribuce dočasně nebo trvale uvolněných zbožových nebo peněžních fondů.⁵²

Formálně úvěr vzniká tím, že věřitel odevzdá vypůjčovateli k dočasné dispozici určité hodnoty. Při odevzdání se poskytují služby a dodává zboží, jehož úhrada se uskuteční později, nebo co je v současnosti nejrozšířenější a hlavní způsob, poskytuje se půjčka peněžních prostředků. Dlužník má v průběhu dojednané doby právo disponovat se zapůjčenými prostředky. Za tuto možnost musí dlužník zaplatit věřiteli sjednaný úrok, který představuje cenu za poskytnutý úvěr.

„Úvěr je ekonomická forma dočasného postoupení hodnoty ve zbožové nebo peněžní formě jedním subjektem jinému, s podmínkou vrácení této hodnoty a zaplacení úroku.“⁵³

Základním smyslem úvěru je odstraňovat nesoulad mezi dočasně volnými peněžními prostředky na jedné straně a jejich potřebami na straně druhé. Vlastnosti koloběhu peněžních prostředků totiž vyvolávají nerovnoměrnost plateb za nákupy surovin, mzdy apod. důsledkem čehož je systematické uvolňování peněžních prostředků. Vzhledem k tomuto vývoji podniky i obyvatelstvo disponují v určitém období přechodně volnými peněžními prostředky, zatímco jiné skupině podnikatelů i obyvatelstva ve stejné době vzniká jejich potřeba.

Z hlediska právního je úvěr odkladem zaplacení pohledávky, která vznikla

⁵² OVEČKOVÁ, O. A KOL.: *Slovník obchodního práva*. Iura Edition, Bratislava 1994, s. 278

⁵³ GRŮŇ, L. *Finanční právo a jeho instituty*. 2. vydání. Linde Praha, a.s., 2006, s. 269

dodávkou zboží nebo půjčením peněžní sumy na předem dohodnutý termín.⁵⁴

Významem nejdůležitější je finanční úvěr poskytovaný nejčastěji bankami. Předmětem finančního úvěru jsou peněžní prostředky, které jsou poskytovány dlužníkovi za předem danou cenu, kterou je úrok.

„Pojmově se tedy bankovním úvěrem označuje dočasné půjčování peněz bankou jako věřitelem, klientovi jako dlužníkovi za určitou cenu - úrok. Dalšími atributy takového úvěru jsou návratnost a výnosnost. Výnosnost úvěru musí být taková, aby úrok, který banka inkasuje, jí umožňoval vyplatit úrok těm, kteří si do banky vložili peníze a umožní jí tak obchodovat v podobě půjčování.“⁵⁵

Lidově řečeno, pokud bychom shrnuli nejprimárnější význam úvěru pro společnost, úvěr slouží k financování rozvoje společnosti. Jakákoliv vyspělá ekonomika je totiž existenčně závislá na investicích. Jakýkoliv podnik ve chvíli, kdy začne generovat zisk, vykazuje tendenci k ekonomické expanzi, která může mít podobu rozšiřování výroby, což sebou jako „vedlejší produkt“ přináší vznik nových pracovních míst. Ekonomická expanze, ať už má jakoukoliv podobu, je však velmi nákladná a většina i prosperujících podniků má většinu prostředků něčím vázanou a pro svůj rozvoj jí tedy finance scházejí, proto se obrací na banky s žádostí o poskytnutí úvěru, protože ten představuje nejsnazší řešení, jak nedostatek kapitálu řešit.

Jak ukázala nedávná ekonomická krize, nedostatek volných prostředků k investicím, může rozvrátit základy celého hospodářství, proto je nezbytné, aby subjekty v ekonomice chovaly k institutu úvěru maximální důvěru a právo mu věnovalo maximální ochranu, jak na úrovni soukromoprávní tak veřejnoprávní.

Na úrovni soukromoprávní je úvěr chráněn institutem zodpovědnosti za nedodržení závazku obsaženém v obchodním zákoně. Na úrovni veřejnoprávní je ochrana úvěru zabezpečována pomocí zvýšené regulace subjektů, které úvěry především poskytují, tedy bank a pojišťoven. Poslední instancí ochrany úvěru je ochrana obsažená v trestním zákoně a jeho ustanoveních o trestném činu úvěrového podvodu.

3. 2. 2. Úvěr a úvěrová smlouva

Zpravidla je právním titulem k poskytnutí úvěru úvěrová smlouva upravená

⁵⁴ GRÚŇ, L. *Finanční právo a jeho instituty*. 2. vydání. Linde Praha, a.s., 2006, s. 270

⁵⁵ GRÚŇ, L. *Finanční právo a jeho instituty*. 2. vydání. Linde Praha, a.s., 2006, s. 272

v obchodním zákoně v § 497 až § 507. Závazné jsou § 497 obsahující pojmové vymezení smlouvy a § 499 upravující úplatu za sjednání závazku poskytnout úvěr.

Předmětem smlouvy o úvěru jsou pouze peněžní prostředky. Smlouva je uzavřena již dohodou o jejích podstatných náležitostech, předání předmětu plnění se pro její vznik na rozdíl od smlouvy o půjčce podle § 657 občanského zákoníku nevyžaduje.

Úvěr podle obchodního zákoníku odlišujeme od tzv. zbožového úvěru nebo úvěru dodavatelského, který vzniká na základě smluvně dojednaných platebních podmínek. Jedná se o situace, kdy kupující může se zbožím nakládat dříve než je zaplatí.⁵⁶

Smlouva o úvěru je definována jako dohoda, v níž se jedna strana zavazuje, že na požádání druhé strany poskytne v její prospěch peněžní prostředky do určité částky.⁵⁷ Dlužník se zavazuje poskytnuté peněžní prostředky vrátit a zaplatit věřiteli úroky.

Podstatnými náležitostmi smlouvy o úvěru jsou:

- 1) závazek jedné strany poskytnout na žádost druhé strany v její prospěch peněžní prostředky,
- 2) určení výše peněžních prostředků,
- 3) závazek druhé strany poskytnuté peněžní prostředky vrátit,
- 4) závazek druhé strany zaplatit z poskytnutých peněžních prostředků úroky.⁵⁸

Smluvní stranou na straně věřitele bývá zpravidla banka podle zákona o bankách 21/1992 Sb. Může jí však být i jiná osoba, dokonce taková, která není podnikatelem. Smlouva o úvěru pro svůj vznik nevyžaduje písemnou formu. Výše úvěru bývá ve smlouvě učena jako limit do jaké maximální výše může dlužník peněžní prostředky čerpat nebo jako určitá konkrétní částka. Smlouva o úvěru představuje právo nikoliv povinnost požadovat od věřitele poskytnutí peněžních prostředků v rozsahu a za podmínek stanovených ve smlouvě. Toto právo může dlužník uplatnit ve lhůtě stanovené smlouvou.⁵⁹

Předmětem smlouvy o úvěru může být též tzv. účelový úvěr. V takovém případě je ve smlouvě přímo stanoven účel, k jakému může být úvěr použit. Tomuto institutu

⁵⁶ PLÍVA, S. *Obchodní závazkové vztahy*. Praha: ASPI, a.s., 2006, s. 211

⁵⁷ PLÍVA, S. *Obchodní závazkové vztahy*. Praha: ASPI, a.s., 2006, s. 211

⁵⁸ PLÍVA, S. *Obchodní závazkové vztahy*. Praha: ASPI, a.s., 2006, s. 212

⁵⁹ PLÍVA, S. *Obchodní závazkové vztahy*. Praha: ASPI, a.s., 2006, s. 213

poskytuje trestní zákon ochranu v ustanovení § 211 odst. 2. Výše úroku je určena ve smlouvě. Dlužník je povinen je platit od chvíle, kdy mu byl úvěr poskytnut do doby, kdy peněžní prostředky vrátí věřiteli.

Skutková podstata úvěrového podvodu používá pojmy „*úvěrová smlouva*“ a „*úvěr*“ aniž by je vymezila. Jelikož trestní zákon vlastní definici úvěru a úvěrové smlouvy nemá, jedná se tedy o blanketní ustanovení odkazující na jiné právní předpisy. Problém spočívá v tom, že se pojmy „*smlouva o úvěru*“, upravená v obchodním zákoně, a „*úvěrová smlouva*“ používaná trestním zákonem, ne zcela kryjí.⁶⁰

Šámal uvádí, že trestní odpovědnost podle § 211 může vzniknout pouze v návaznosti na smlouvu o úvěru a ne v návaznosti na jiné smlouvy, jejichž předmětem může být též poskytnutí peněžních prostředků.⁶¹ V situaci, kdy k zapůjčení peněžních prostředků dojde na základě smlouvy o půjčce nebo smlouvy nepojmenované podle občanského zákoníku, přichází v úvahu trestní odpovědnost pouze podle obecného podvodu podle § 209 trestního zákona.

Proti tomuto výkladu se zvedla vlna kritiky, která jí vytýká, že se příliš striktně drží jazykového výkladu a že tím pádem příliš nenaplnuje záměr zákonodárce, vyjádřený ve skutkové podstatě úvěrového podvodu.⁶²

Někteří autoři doporučují, aby jako základní interpretační vodítko pro výklad pojmů „*úvěr*“ a „*úvěrová smlouva*“ byl použit zákon o bankách.⁶³

V zákoně o bankách nenajdeme definici pojmu *úvěrová smlouva*, ale najdeme zde definici úvěru. Podle § 2 písm. b) zákona o bankách se úvěrem rozumí v jakékoliv formě dočasně poskytnuté peněžní prostředky. V úvahu tedy přicházejí nejen peněžní prostředky poskytnuté na základě smlouvy o úvěru podle obchodního zákona, ale i jiné peněžní úvěry, jejichž společným znakem je závazek věřitele, že na požádání dlužníka poskytne v jeho prospěch peněžní prostředky do určité částky a závazek dlužníka poskytnuté peněžní prostředky vrátit a zaplatit úroky.

Přesto zůstává sporné, zda je pod pojem úvěrové smlouvy možno podřadit i smlouvy podle zákona č. 321/2001 Sb. o některých podmínkách sjednávání spotřebitelského úvěru.

⁶⁰ HERCZEG, J. *K pojmu „úvěru“ u trestného činu úvěrového podvodu*. Trestní právo, 2004, č.1, s. 3

⁶¹ ŠÁMAL, P. *Trestní zákon. Komentář*. 6. vydání. C.H.Beck, Praha 2004, s. 1373

⁶² HERCZEG, J. *K pojmu „úvěru“ u trestného činu úvěrového podvodu*. Trestní právo, 2004, č.1, s. 3 - 4

⁶³ HERCZEG, J. *K pojmu „úvěru“ u trestného činu úvěrového podvodu*. Trestní právo, 2004, č.1, s. 4

Takovým úvěrem je podle zákona o spotřebitelských smlouvách poskytnutí peněžních prostředků nebo odložení platby, například ve formě úvěru, půjčky nebo koupě najaté věci, ne však nájemní smlouva nezaručující následný převod vlastnického práva. Podle převládajícího výkladu může ustanovení § 211 a pojem úvěrové smlouvy zahrnout pouze úvěry poskytnuté na základě zákona č. 211/2001 Sb. v peněžité podobě, nikoliv ovšem poskytnutí tzv. odložených plateb, jako je tomu u smluv o koupi najaté věci včetně tzv. smluv leasingových, přičemž se argumentuje obecněji zásadou pomocné úlohy trestní represe.

Toto pojetí, které rozlišuje mezi peněžními a jinými úvěry, neposkytuje ochranu občanům poskytujícím bezúročnou a bezúplatnou půjčku a zakládá tak neoprávněnou nerovnost mezi subjekty poskytujícími půjčky.⁶⁴

Přes snahu vyjasnit obsah pojmů „úvěr“ a „úvěrová smlouva“ zůstává jejich obsah nezřetelný a je třeba otázku, zda se jedná o úvěrovou nebo jinou smlouvu řešit jako otázku předběžnou podle § 9 odst. 1, což u znaku skutkové podstaty trestného činu určitě není žádoucí postup.

Stejně jako trestný čin pojistného podvodu byla i ústavnost úvěrového podvodu několikrát předmětem sporu před Ústavním soudem. Ústavní soud došel vždy k závěru, že oba druhy podvodu jsou ústavně konformní (srov. viz výše).

3. 2. 3. Objekt

Objektem trestného činu úvěrového podvodu je poskytnutí zvláštní ochrany sjednávání úvěrových smluv.

3. 2. 4. Objektivní stránka podle § 211 odst. 1

Objektivní stránka úvěrového podvodu podle § 211 odst. 1 spočívá v tom, že pachatel při sjednávání úvěrové smlouvy nebo při čerpání úvěru uvede nepravdivé nebo hrubě zkreslené údaje nebo podstatné údaje zamlčí.

„Za sjednávání úvěrové smlouvy je třeba považovat postup při uzavírání úvěrové smlouvy. Na rozdíl od předchozí právní úpravy se trestnost vztahuje i na čerpání úvěru, tedy na fázi, kdy již smlouva byla uzavřena a realizuje se, neboť některé úvěrové smlouvy vážou čerpání úvěru na splnění určitých podmínek (pachatel například uvede

⁶⁴ HERCZEG, J. *K pojmu „úvěru“ u trestného činu úvěrového podvodu*. Trestní právo, 2004, č.1, s. 4

nepravdivé údaje ohledně výše dosud vyčerpaného úvěru, nástupu podmínek pro jeho čerpání apod.).⁶⁵

Podle judikatury Nejvyššího soudu ČR se trestní odpovědnost za uvedení nepravdivých údajů vztahuje nejen na údaje uvedené v úvěrové smlouvě, ale i na údaje uvedené v tzv. pomocných dokumentech (v návrhu, žádosti, předtištěném formuláři apod.), které se při sjednávání úvěrové smlouvy vyžadují a v těchto dokumentech zaznamenávají. Takovými údaji obvykle jsou údaje osobní (jméno, příjmení, titul, adresa bydliště), údaje o solventnosti klienta (například o zaměstnavateli, výši příjmu, vyplněný formulář k přiznání k dani z příjmu apod.), na základě nichž poskytovatel úvěru získá prvotní informace pro úvahu, zda o návrhu či žádosti klienta bude dále jednat, zda si bude některé z údajů klienta prověřovat, zda bude na klientovi požadovat předložení dalších údajů, aby nakonec mohl odpovědně posoudit, zdali úvěr vůbec poskytne (srov. usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 15.10.2008, sp. zn. 8 Tdo 1268/2008).

Za nepravdivé údaje se považují údaje, jejichž obsah vůbec neodpovídá skutečnému stavu, o němž je podávána informace, a to byť jen o některé důležité skutečnosti pro uzavření úvěrové smlouvy.

Za hrubě zkreslené považujeme takové, které mylně nebo neúplně informují o podstatných a důležitých okolnostech pro uzavření úvěrové smlouvy, což může vést k nesprávným závěrům o skutečnostech rozhodných pro uzavření úvěrové smlouvy. Například úvěrovým podvodem může být jednání, kterým se dosáhne poskytnutí úvěru bankou v důsledku hrubě zkreslených údajů týkajících se zejména možné návratnosti úvěru, pokud již při poskytnutí úvěru nebyla jeho návratnost reálná a ani použitý zajišťovací institut nebyl způsobilý zajistit návratnost úvěru (například v důsledku záměrně a několikanásobně nadhodnocené nemovité zástavy).⁶⁶

Přitom příjemcem úvěru mohou být osoby, které s bankou nemají jinak nic společného.⁶⁷

Podstatné údaje zamlčí ten, kdo neuvede při sjednávání nebo čerpání úvěrové smlouvy jakékoliv údaje, které by vedly, pokud by byly druhé straně známy, k tomu, že úvěrová smlouva by nebyla uzavřena nebo by sice úvěrová smlouva byla uzavřena, ale za

⁶⁵ KUČHTA, J. A KOL.: *Kurs trestního práva. Trestní právo hmotné. Zvláštní část.* Praha: C.H. Beck, 2009, s. 170

⁶⁶ ŠÁMAL, P. *Trestní zákon. Komentář.* 6. vydání. Praha: C.H. Beck, 2004, s. 1500

⁶⁷ ŠÁMAL, P. *Trestní zákon. Komentář.* 6. vydání. Praha: C.H. Beck, 2004, s. 1500

podstatně méně výhodných podmínek pro tu stranu, která údaje zamlčela nebo v jejíž prospěch byly zamlčeny. O úvěrový podvod na úkor banky se tak například bude jednat v situaci, kdy vedoucímu pobočky banky, který je oprávněn uzavřít jménem banky smlouvu o poskytnutí úvěru, žadatel o úvěr, popřípadě v součinnosti s řádovým pracovníkem této pobočky jako spolupachatelem, zatají skutečnou majetkovou situaci žadatele, protože ta by neumožňovala poskytnutí úvěru, a následně dojde k čerpání peněz z úvěru.⁶⁸

Zde pojednáme, jak se do objektivní stránky promítla nejnovější judikatura Ústavního soudu, musíme ji ovšem začlenit do širšího kontextu.

Zásada subsidiarity trestní represe představuje zásadu, která vyjadřuje přesvědčení, že trestní právo je poslední prostředek k ochraně trestním zákonem vymezených zájmů a nastupuje až v případě, že ostatní prostředky právní ochrany selžou.

Zásada subsidiarity trestní represe vychází z předpokladu, že ochranu demokratického společenského zřízení, života a majetku je třeba v první řadě zajišťovat mimotrestními normami. Z toho plyne, že proti jednáním porušujícím práva vyplývající z občanskoprávních nebo obchodněprávních norem je třeba v první řadě brojit soukromoprávními prostředky, a teprve pokud se ony ukáží jako neúčinné, přichází ke slovu ochrana poskytovaná prostředky trestního práva.

Trestní zákoník vyjadřuje zásadu subsidiarity trestní represe v § 13 odst. 2, podle něhož trestní odpovědnost pachatele a trestněprávní důsledky s ní spojené lze uplatňovat jen v případech společensky škodlivých, ve kterých nepostačuje uplatnění odpovědnosti podle jiného právního předpisu.

Zásada subsidiarity trestní represe tak v platné právní úpravě doplňuje formální pojetí trestného činu uvedené v legální definici v § 13 odst. 1 TrZ. a je tak určitým materiálním korektivem formálního pojetí trestného činu.⁶⁹

Uplatnění zásady subsidiarity trestní represe vyžaduje kumulativně splnění dvou podmínek:

⁶⁸ ŠÁMAL, P., *Trestní zákon. Komentář*. 6. vydání. Praha: C.H. Beck, 2004, s. 1500

⁶⁹ JELÍNEK, J. A KOL.: *Trestní právo hmotné*. 1. vydání. Praha: Leges, 2009, s. 116

- 1) jedná se o případy společensky škodlivé a současně,
- 2) nepostačuje uplatnění odpovědnosti podle jiného právního předpisu.⁷⁰

Proti takto požímané zásadě subsidiarity trestní represe se vyrojily četné kritiky.⁷¹ V novém trestním zákoně totiž nejsou uvedena kritéria pro určení jednání jako společensky škodlivého. Jak totiž plyne ze zásady trestní represe, trestným činem by nemělo být jakékoliv jednání, které naplňuje znaky skutkové podstaty, ale mělo by se jednat o jednání společensky škodlivé.

Nemělo by jít o jakékoliv společensky nebezpečné jednání, ale společenská škodlivost by měla dosahovat určité výše, kdy by nepostačovalo uplatnění odpovědnosti podle jiného právního předpisu. Pak by bylo ovšem žádoucí, aby míra této společenské škodlivosti byla v trestním zákoně vyjádřena. K tomu však nedošlo.

Je velmi pravděpodobné, že se praxe při stanovení společenské nebezpečnosti trestného činu bude řídit hledisky povahy a závažnosti trestného činu vyjádřených v § 39 odst. 2 trestního zákona.⁷²

Ustanovení § 39 odst. 1 určuje jako kritérium pro určení druhu trestu a jeho výměry povahu a závažnost trestného činu. Toto ustanovení pak odkazuje k § 39 odst. 2, které stanoví, že povaha a závažnost činu jsou určeny zejména významem chráněného zájmu, který byl trestným činem dotčen a jeho následky, okolnostmi, za kterých byl trestný čin spáchán, osobou pachatele, mírou zavinění pachatele a jeho pohnutkou, záměrem nebo cílem.

Význam chráněného zájmu jsme pojednali výše v obecném pojednání o významu institutu úvěru v ekonomice. Důvěryhodnost v úvěrové vztahy byla krizí silně otřesena, jak o tom svědčí zdrženlivost bank při poskytování jakýchkoliv úvěrů. Význam trestní represe zvláště roste v neklidných dobách, proto není záhodno zužovat podmínky trestnosti. Trestní právo se samozřejmě nemůže nechat ovlivnit dobově poplatnými okolnostmi a musí poskytovat kvalitativně stejnou ochranu jak v době krize tak v době konjunktury. To však není důvod k porušování zásady prevence trestního práva, jak k tomu dochází u trestného činu úvěrového podvodu (viz. výklad dále). Obecně panuje shoda, že nový trestní zákon přinese naopak posílení role trestní represe díky spoustě kasuistických skutkových podstat, avšak jsem přesvědčen, že ochranu úvěrových vztahů

⁷⁰ JELÍNEK, J. A KOL.: *Trestní právo hmotné*. 1. vydání. Praha: Leges, 2009, s. 116 - 117

⁷¹ JELÍNEK, J. *Pojem trestného činu a kategorizace trestných činů*. Bulletin advokacie, 2010, č. 10, s. 37

⁷² JELÍNEK, J. *Pojem trestného činu a kategorizace trestných činů*. Bulletin advokacie, 2010, č. 10, s. 38

ještě spíše oslabí (viz. dále).⁷³

Dodejme, že slabost současné ochrany úvěrových vztahů spatřuji především v její nedostatečné prevenci před podvodným jednáním ze strany podnikatelských subjektů. Po zavedení skutkové podstaty úvěrového podvodu totiž platilo, že k trestní odpovědnosti postačovalo uvedení jakýchkoliv nepravdivých nebo hrubě zkreslených údajů.

Příklad

Podnikatel B při sjednávání úvěrové smlouvy s bankou uvedl, že je vlastníkem nemovitosti v hodnotě 8 miliónů Kč. Tuto nemovitost chtěl poskytnout jako záruku za poskytnutí úvěru ve výši 4 milióny Kč. Banka však výpisem z katastru nemovitostí zjistila, že B jí zamlčel, že nemovitost, kterou chtěl poskytnout jako záruku, již slouží jako zástava za úvěr u jiné banky.

Proto byl B obviněn z trestného činu úvěrového podvodu podle § 211 odst. 1 TrZ., z něhož jej soud v hlavním líčení uznal vinným. V odůvodnění rozsudku se soud neztotožnil s obhajobou B, který uváděl, že se ničeho nedopustil, protože žádnou škodu nezpůsobil, pouze úvěr, o který banku žádal, nutně potřeboval k zabezpečení chodu své firmy. Pachatel se dále hájil tím, že úvěr řádně splácel. Soud však uzavřel, že škoda není podmínkou trestní odpovědnosti za trestný čin úvěrového podvodu a že k jeho spáchání dochází již uvedením nepravdivých údajů.⁷⁴

Toto správné pojetí však bylo modifikováno Ústavním soudem na základě zásady proporcionality trestní represe.

„Má-li v testu proporcionality obstat trestní stíhání úvěrového podvodu, u něhož se v odstavci 1 nevyžaduje vznik škody, pak musí orgány činné v trestním řízení pečlivě zkoumat, zda uvedení nepravdivého údaje bylo v objektivní poloze vůbec způsobilé ohrozit zájem chráněný trestním zákonem, a to jak z hlediska reálného vlivu nepravdivého údaje na úvahu poskytovatele úvěru o návratnosti půjčených peněz, tak z hlediska výše reálně hrozící škody, kde je třeba odlišovat podnikatelské a spotřebitelské úvěry. Zdrženlivost je namístě zejména tam, kde měl následný úvěrový vztah standardní průběh, úvěr byl řádně splácen, a kde tedy obavy vyjádřené v hrozbě trestněprávního

⁷³ JELÍNEK, J. A KOL. *Trestní právo hmotné. Zvláštní část*. 1. vydání. Praha: Leges, 2009, s. 600

⁷⁴ VANTUCH, P. *K trestnému činu úvěrového podvodu dle § 250b Trestního zákona*. Trestní právo. 2000, č. 10 s. 3

postihu vůbec nenašly naplnění“(srov. Nález Ústavního soudu dne 7.11.2006, sp. zn. I. ÚS 631/05).

Ústavní soud tedy říká, že se musí zjistit, zda-li je ten který údaj v konkrétním případě objektivně způsobilý ohrozit zájem chráněný trestním zákonem. To může být ale v konkrétním případě velmi obtížné, protože pro takový postup nemusí existovat vhodná kritéria. Ústavní soud měl zřejmě na mysli situaci, kdy třeba zaměstnanec uvede, že zastává vysoce postavený post s příjmem 90 tisíc korun, zatímco ve skutečnosti je jeho příjem okolo 20 tisíc korun. Obtížnější situace nastává u podnikatelských subjektů, kde není příjem stálý a jakákoliv prognóza ohledně budoucích příjmů je do značné míry spekulací. Podnikatel třeba může dlouhodobě před žádostí o úvěr dosahovat vysokých příjmů, ale v době kdy o něj žádá, jsou jeho příjmy například vlivem krize diametrálně odlišné. Před soudem může tvrdit, že tato situace byla pouze dočasná a krátkodobá a že na základě svých vysokých příjmů v minulých letech mohl důvodně očekávat zlepšení situace.

Velké nebezpečí podle mě pro ochranu úvěrových vztahů spočívá v druhé podmínce subsidiarity trestní represe, tj. že v konkrétním případě k ochraně chráněných zájmů nepostačuje uplatnění odpovědnosti podle jiného právního předpisu. Obviněný se pak bude hájit tvrzením, že v konkrétním případě není trestný čin společensky škodlivý a že postačí uplatnění odpovědnosti podle civilních předpisů.

K tomu Ústavní soud: *„Z hlediska proporcionality hrozby trestněprávního postihu rovněž nelze pomíjet, že od zavedení kriminalizace uvedení nepravdivého údaje získali věřitelé další účinné a dostupné nástroje k posuzování úvěruschopnosti (kredibility, resp. bonity) dlužníků. Registry dlužníků či rejstříky zástav sice také omezují základní práva dlužníků, avšak přece jen méně, než je tomu u trestněprávních nástrojů. Z principu nezbytnosti plyne, že možnost využít trestněprávního prostředku nesmí být natolik snadná, aby pro oprávněné subjekty bylo nejvýhodnější zcela rezignovat na aktivní ochranu jejich práv a zájmů v míře, jež po nich lze rozumně požadovat (např. dohlížet na faktické poskytovatele úvěru a jimi dávané pokyny). Takový stav by odporoval zásadám ultima ratio (krajní prostředek) a vigilantibus iura (právo pomáhá bdělým).“*(srov. Nález Ústavního soudu ze dne 20.2.2001, sp. zn. Pl. ÚS 5/2000).

Ústavní soud tedy říká, že by se těchto případech měly především využívat soukromoprávní prostředky ochrany. Jak však dokládá současná ekonomická krize,

k ochraně úvěrových vztahů nepostačovaly. Získat úvěr bylo velmi snadné a soukromoprávní prostředky byly využívány velmi málo. K tomu odkazuje i výše zmíněná druhá zásada subsidiarity trestní represe, která dosah tohoto postupu fakticky rozšiřuje. Problém tkví v tom, že pokud je úvěr řádně splácen a bankám nevzniká škoda, nevyvozuje se žádná odpovědnost, ani soukromoprávní ani trestněprávní.

V takové situaci přestává trestní právo plnit svou preventivní funkci. Uvažme příklad podnikatele, který si zažádá o poskytnutí úvěru na investiční záměr. V důsledku krize mu dramaticky klesly příjmy, ale v předchozích letech měl zisky vysoké, tak uvede zisky, které dosahoval v tomto období. Protože jeho podnikatelský záměr vyjde, za současné situace se tak vyvlíkně z trestní odpovědnosti. Z toho tedy plyne, že trestní odpovědnost závisí z velké části na náhodě, což porušuje princip rovnosti všech lidí před zákonem, obsažené jak v normách ústavního tak trestního práva. Investice vyšla, úvěr byl řádně splácen, škoda není, podnikatel z toho vyjde bez jakékoliv újmy.

Podnikatelé jsou na rozdíl od běžných občanů lidé s vyšším právním vědomím, takže se o možnosti snadno získat úvěr na základě nepravdivých informací rychle dozvědí a budou tento institut nadužívat pro riskantní investiční příležitosti, což bude podkopávat důvěru v úvěrové vztahy.

3. 2. 5. Pachatel podle § 211 odst. 1

Pachatelem při sjednávání úvěrové smlouvy může být kterýkoliv z účastníků úvěrové smlouvy, v praxi jím bývá zpravidla dlužník nebo jeho zástupce, jiné osoby, které například obstarávají podklady obsahující nepravdivé údaje, mohou být jen účastníky (například ve formě pomoci). Na straně věřitele přichází v úvahu poskytování nepravdivých nebo hrubě zkreslených údajů ze všeobecných obchodních podmínek, které bývají součástí úvěrové smlouvy.⁷⁵

3. 2. 6. Subjektivní stránka podle § 211 odst. 1

Trestný čin úvěrového podvodu vyžaduje z hlediska subjektivní stránky úmyslné zavinění.

⁷⁵ KUČHTA, J. A KOL.: *Kurs trestního práva. Trestní právo hmotné. Zvláštní část.* Praha: C.H. Beck, 2009, s. 171

Úmysl přitom nemusí směřovat ke způsobení škody na cizím majetku nebo k obohacení pachatele či jiné osoby. Trestný pak bude i pachatel, který podvodně vyláká úvěr, ale pak jej řádně splácí. V takovém případě se však soud musí, jak judikoval Ústavní soud, zabývat otázkou proporcionality.

3. 2. 7. Objektivní stránka podle § 211 odst. 2

Objektivní stránka úvěrového podvodu podle § 211 odst. 2 spočívá v tom, že pachatel bez souhlasu věřitele, v nikoliv malém rozsahu, použije prostředky získané účelovým úvěrem na jiný než stanovený účel.

Nikoliv malým rozsahem se rozumí částka alespoň 25 000 Kč. Tato skutková podstata se vztahuje pouze na účelově poskytnutý úvěr. Tento účel musí být výslovně vyjádřen v úvěrové smlouvě. Pokud není účel stanoven, může dlužník použít úvěr k jakémukoliv účelu. Jiný než určený účel bude třeba dovozovat ze znění smlouvy, z toho, jak konkrétně tam byl vymezen.⁷⁶ Jestliže byly prostředky určeny na nákup konkrétních věcí, v rozporu s účelem bude užití úvěru na nákup jiných věcí. Jestliže však byl účel vymezen jen obecně pro nákup věcí pro zajištění výroby, v rozporu účelem by byl například nákup osobního automobilu nebo kancelářského nábytku. K trestnosti se dále vyžaduje absence souhlasu věřitele, který buď souhlas výslovně odmítl udělit, nebo o něj nebyl pachatelem požádán, nebo bylo takto užití úvěru zcela bez jeho vědomí. Je-li takové svolení dáno až po spáchání takového činu, v úvahu přichází vyloučení trestnosti za podmínek § 30 odst. 2.⁷⁷

3. 2. 8. Pachatel podle § 211 odst. 2

Pachatelem podle § 211. odst. 2 TrZ. může být jen dlužník, protože zásadně jen on má právo žádat věřitele o změnu účelového určení úvěru. Jde o konkrétní subjekt, u právnických osob je třeba užít ustanovení § 114 TrZ..

⁷⁶ KUČHTA, J. A KOL. *Kurs trestního práva. Trestní právo hmotné. Zvláštní část.* Praha: C.H. Beck, 2009, s. 171

⁷⁷ KUČHTA, J. A KOL. *Kurs trestního práva. Trestní právo hmotné. Zvláštní část.* Praha: C.H. Beck, 2009, s. 171

3. 2. 9. Subjektivní stránka podle § 211. odst. 2

Z hlediska subjektivní stránky se vyžaduje úmyslné zavinění. Úmysl nemusí směřovat ke způsobení škody, a proto je pachatel trestný i v případě, že například poskytnutý úvěr řádně splácí a věřiteli nevznikne žádná škoda. K tomuto případu viz. výše co bylo řečeno o subsidiaritě trestní represe.

Okolnosti podmiňující použití vyšší trestní sazby

O okolnostech podmiňujících použití vyšší trestní sazby viz. výklad k obecnému podvodu.

Příprava trestného činu úvěrového podvodu je trestná.

3. 2. 9. Vztah k jiným ustanovením

Jednočinný souběh trestných činů podvodu podle § 209 a trestného činu úvěrového podvodu podle § 211 je vyloučen, protože trestný čin úvěrového podvodu je ve vztahu speciality k obecnému podvodu.⁷⁸

O vztahu úvěrového podvodu a přestupku platí, co bylo již řečeno výše o vztahu pojistného podvodu a přestupku.

3. 2. 10. Judikatura

R 27/2001

Pachatelem trestného činu úvěrového podvodu podle § 250b odst. 1 TrZ spáchaného podvodným jednáním při sjednávání úvěrové smlouvy může být pouze účastník takové smlouvy, např. dlužník nebo fyzická osoba jednající za dlužníka nebo za věřitele. Osoba, která účastníku úvěrové smlouvy pouze opatří potřebné nepravdivé doklady, může být jen pomocníkem, přičemž o pomoc ve smyslu § 20 odst. 1 písm. c) TrZ půjde jen v případě, kdy jednání pachatele - účastníka úvěrové smlouvy - dosáhne stadia pokusu nebo dokonání trestného činu.

R 6/2004 – I

Úvěrovou smlouvou ve smyslu § 250b TrZ se rozumí smlouva o úvěru podle § 497 a násl. Obchz. Naproti tomu pod tento pojem nelze podřadit takové typy smluv, které spočívají nikoliv v poskytnutí peněžních prostředků, nýbrž v poskytování zboží a

⁷⁸ ŠÁMAL, P. A KOL. *Trestní zákon*. Komentář. 6. vydání. Praha: C.H. Beck, 2004, s. 1502

služeb na základě tzv. odložených plateb (např. smlouvu o koupi najaté věci či tzv. leasingovou smlouvu).

II. Ustanovení § 250b TrZ o trestném činu úvěrového podvodu je možno aplikovat i na případy, kdy poskytovatelem úvěru (věřitelem) ze smlouvy o úvěru není banka, nýbrž jiný subjekt poskytující v rámci svého předmětu podnikání úvěry (např. družstevní záložny, stavební spořitelny) nebo i jiné subjekty, pokud poskytnou úvěr na základě smlouvy o úvěru.

NS 17/2002 - T 418

Oznámil-li žadatel o úvěr telefonicky bance, že údaje, na jejichž podkladě požádal o poskytnutí úvěru a které vedly k uzavření smlouvy o úvěru, jsou nepravdivé, lze to podle § 8 odst. 3 písm. a) TrZ považovat za důvod k zániku trestnosti jeho jednání kvalifikovaného jako pokus trestného činu úvěrového podvodu podle § 8 odst. 1 a § 250 odst. 1, 4 písm. b) TrZ, jestliže tím zabránil, aby mu banka úvěr poskytla.

NS 22/2003 - T 506

1. Vylákání potřebných dokladů o cizí nemovitosti pod nepravdivou záminkou a poskytnutí této nemovitosti bez souhlasu jejího vlastníka jako zástavy k zajištění úvěru může být posouzeno jako trestný čin podvodu podle § 250 TrZ spáchaný na úkor vlastníka nemovitosti.
2. Poskytne-li budoucí dlužník při sjednávání úvěrové smlouvy nepravdivé údaje ohledně svého oprávnění nakládat s nemovitostí, kterou hodlá použít jako zástavu k zajištění úvěru, ač ví, že k tomu nemá souhlas vlastníka nemovitosti, může tím spáchat trestný čin úvěrového podvodu podle § 250 odst. 1 TrZ (a nikoliv trestný čin podvodu podle § 250 TrZ), a to na úkor věřitele, který úvěr poskytne.

3. 3. Dotační podvod

Trestnost některých jednání spočívajících ve zneužívání subvencí a dotací byla od roku 1997 upravena v rámci skutkové podstaty § 250b předešlého trestního zákona. V novém trestním zákoníku jsou tato jednání již upravena samostatně (srov. § 250b trestního zákona č. 140/1961 Sb., ve znění pozdějších předpisů).

3. 3. 1. Objekt

Objektem trestného činu dotačního podvodu je zájem na ochraně řádného poskytování dotací a subvencí, stejně jako jejich účelovém určení a v konečném

důsledku i zájem na ochraně cizího majetku. Ochrana je poskytována i dotacím a subvencím poskytovaným Evropskou unií. Takovými dotacemi mohou být dotace na zemědělskou politiku, dotace na určité druhy výstavby, dotace na zlepšení životního prostředí.⁷⁹

Dotací se zpravidla rozumí pravidelný přiděl peněz nejčastěji poskytovaný obcím, některým úřadům (zejména okresním úřadům) nebo ústavům, ale i fyzickým a právnickým osobám.⁸⁰

Na konkrétní akce a předem stanovené okruhy potřeb se poskytují účelové dotace podle podmínek stanovených principy dotační politiky. Mohou být použity jen na stanovené účely a podléhají ročnímu zúčtování se státním rozpočtem České republiky. Účel dotace je dán a musí být dodržen, prostředky z účelové dotace nelze použít na nic jiného. Nevyčerpané prostředky se musí vrátit. Názorně to ilustrují zejména dotace na investiční výstavbu. U některých dotací jsou právními normami stanoveny podmínky či předpoklady. Dotace můžeme dále rozlišovat podle toho, zda mají nebo nemají podmiňovat finanční spoluúčast příjemce dotace.⁸¹ Dotace bez spoluúčasti je fakticky obecnou, tedy neúčelovou dotací, zatímco dotace se spoluúčastí je účelovou dotací. Neúčelové dotace může příjemce používat podle svého uvážení. Neúčelové dotace jsou buď odvětvově vyrovnávací dotace (ne financování školství a sociálního zabezpečení), nebo dotace územní vyrovnávací (k odstranění rozdílů v daňové výnosnosti jednotlivých oblastí).

Subvencí se obecně rozumí finanční podpora poskytovaná z veřejných prostředků.⁸² Subvence též rozlišujeme tak jako dotace na účelové a neúčelové. Protože jednotlivé zákony nepoužívají pojmů subvence a dotace úplně přesně, byl trestný čin dotačního podvodu výslovně rozšířen i na návratné finanční výpomoci a příspěvky.

Mezi dotace zařazujeme zejména dotace do místních rozpočtů, a to jak účelové a neúčelové, které patří mezi významné výdajové položky státního rozpočtu. Takto stát přispívá obcím na náhradu nákladů, které jim vznikají v souvislosti s výkonem

⁷⁹ KUČHTA, J. A KOL. *Kurs trestního práva. Trestní právo hmotné. Zvláštní část.* Praha: C.H. Beck, 2009, s. 172

⁸⁰ KUČHTA, J. A KOL. *Kurs trestního práva. Trestní právo hmotné. Zvláštní část.* Praha: C.H. Beck, 2009, s. 172

⁸¹ ŠÁMAL, P. A KOL. *Trestní zákon. Komentář.* 6. vydání. Praha: C.H.Beck, 2004, s. 1499

⁸² KUČHTA, J. A KOL.: *Kurs trestního práva. Trestní právo hmotné. Zvláštní část.* Praha: C.H. Beck, 2009, s. 172

v přenesené působnosti státní správy.

Příspěvek na výkon státní správy obcím je stanoven v příloze zákona o státním rozpočtu na příslušný rok a obdrží ho každá obec ve výši, která se diferencuje velikostí obce (podle počtu obyvatel) a podle úkolů, které obec zajišťuje (příspěvek však nehradí všechny náklady obce spojené s výkonem státní správy, neboť zbytek uhrazují správní poplatky obcí vybírané přímo).

Ze státního rozpočtu se poskytují při splnění stanovených podmínek finanční prostředky ve formě příspěvku, dotace či návratné finanční výpomoci:

1) fyzickým osobám

- a) příspěvky podle zvláštních předpisů (například podle vyhlášky č. 136/1985 Sb.),
- b) dotace a návratné finanční výpomoci osobám vyvíjejícím podnikatelskou činnost,
- c) dotace fyzickým osobám, které poskytují zdravotní, vzdělávací, kulturní a sociální, služby a poskytování sociálně-právní ochrany dětí, a to výhradně pro tyto účely,
- d) dotace fyzickým osobám, které nevyvíjejí podnikatelskou činnost a zabývají se chovem včel, drží plemeníky za účelem přirozené plemenitby hospodářských zvířat, nebo jsou vlastníky nebo nájemci lesa.

2) právnickým osobám

- a) dotace občanským sdružením a politickým stranám,
- b) dotace státním fondům republiky stanovené pro jednotlivé fondy zákonem o státním rozpočtu,
- c) dotace právnickým osobám, které jsou založeny k poskytování zdravotních, vzdělávacích, kulturních a sociálních potřeb a poskytování sociálně-právní ochrany dětí, které tyto služby poskytují, a to výhradně pro tyto účely,
- d) dotace a návratné finanční výpomoci právnickým osobám vyvíjejícím podnikatelskou činnost.

3. 3. 2. Objektivní stránka

Po objektivní stránce se trestný čin dotačního podvodu prakticky neliší od trestného činu úvěrového podvodu, zahrnuje též dvě skutkové podstaty. Objektivní stránka dotačního podvodu podle § 212 spočívá v tom, že pachatel:

1) v žádosti o poskytnutí dotace, subvence nebo návratné finanční výpomoci nebo příspěvku uvede nepravdivé nebo hrubě zkreslené údaje nebo podstatné údaje zamlčí (§ 212 odst. 1),

2) použije, v nikoliv malém rozsahu, prostředky získané účelovou dotací, subvencí nebo návratnou finanční výpomocí nebo příspěvkem na jiný než určený účel. Nikoliv malý rozsah odpovídá škodě nikoliv malé, tj. částce 25 000 Kč.

Ohledně objektivní stránky dotačního podvodu odkazují na to, co bylo již řečeno o objektivní stránce úvěrového podvodu.

3. 3. 3. Pachatel

Pachatelem podle § 212 odst. 1 může být fyzická osoba - žadatel, který příslušnou žádost o dotaci, subvenci, výpomoc nebo příspěvek sepisuje, v případě podle § 212 odst. 2 pak příjemce, který dotaci či subvenci užije na jiný než stanovený účel. Absence souhlasu oprávněné osoby se nevyžaduje.

3. 3. 4. Subjektivní stránka

Subjektivní stránka vyžaduje úmysl.

O okolnostech podmiňujících použití vyšší trestní sazby viz. výklad u obecného podvodu.

Příprava dotačního podvodu je trestná.

3. 3. 5. Judikatura

R 55/2003

Finanční prostředky poskytnuté podnikateli ze státního rozpočtu na stanovený účel nelze považovat za cizí svěřenou věc, proto ani úmyslné svévolné použití těchto prostředků k jinému než určenému účelu nemůže být trestným činem zpronevěry podle § 248 (nyní § 206). Za splnění dalších podmínek by se mohlo jednat o trestný čin úvěrového podvodu podle § 250b odst. 2 (nyní 212 odst. 1).

NS 24/2003 - T 570

Finanční prostředky poskytnuté podnikateli ze státního rozpočtu na stanovený účel nelze považovat za cizí svěřenou věc, proto ani úmyslné svévolné použití těchto prostředků k jinému než svěřenému účelu nemůže být trestným činem zpronevěry podle

§ 248 TrZ. Za splnění dalších podmínek však přicházelo v úvahu posouzení takového skutku jako trestného činu porušování závazných pravidel hospodářského styku podle § 127 TrZ, a byl-li skutek spáchán po 31.12.1997, může jít o trestný čin úvěrového podvodu podle § 256c odst. 1 písm. c) TrZ.

ZÁVĚR

V zásadě jsou veškerá podvodná jednání založena na klamném jednání za účelem získání majetkové výhody. Pachatelé nemusí disponovat žádnými zvláštními znalostmi ani technickými nástroji, a přitom zisky mohou být relativně vysoké.

Obětí podvodného jednání (obecný podvod je ve vztahu subsidiarity k ostatním druhům podvodných jednání) může být kdokoliv. Podvodné jednání tedy představuje relativně snadný prostředek k dosažení zisku za vynaložení minima nákladů a co je velmi důležité, díky své „nekonfliktní povaze“ je dostupné i pro běžné občany bez „kriminálního vzdělání“.

Zavedením speciálních forem podvodného jednání v podobě pojistného a úvěrového podvodu vyslyšel zákonodárce volání praxe po zvýšené ochraně subjektů zvláště ohrožených podvodným jednáním, před kterým je úprava obecného podvodu nechránila dostatečně. Úprava pojistného i úvěrového podvodu odolala, jak námitkám kasuističnosti, tak několika ústavním stížnostem namítajících jejich protiústavnost. Motivem k zavedení nových forem podvodného jednání byla potřeba rozšířit trestní postih i na jednání trestná podle tehdejší právní úpravy, ale zpravidla neprokazatelná.

Zavedení nové právní úpravy jenom z důvodu důkazní nouze orgánů činných v trestním řízení je ovšem z ústavního hlediska minimálně sporná a mohla by být v rozporu se zásadou presumpce nevin. Ústavní soud však všechny námitky na adresu protiústavnosti úvěrového a pojistného podvodu smetl ze stolu a opakovaně judikoval, že úprava pojistného a úvěrového podvodu není v rozporu s Ústavou (Nález Ústavního soudu ze dne 20. 2. 2001, sp. Zn. Pl. ÚS 5/2000).

Ústavní soud uvedl, že zúžení záběru dokazování prováděného orgánem činným v trestním řízení neznamena automaticky přenesení důkazní povinnosti, kterou tento orgán v důsledku presumpce nevin má, na osobu obviněnou (Nález Ústavního soudu ze dne 20. 2. 2001, sp. Zn. Pl. ÚS 5/2000).

Při zavedení pojistného a úvěrového podvodu musel zákonodárce řešit dilema mezi dvěma „právními hodnotami“ - presumpcí nevin (pokud přistoupíme na námitky poslanců a senátorů při přijímání novely trestního zákona v roce 1997) a společenskou potřebou chránit ohrožené subjekty před trestněprávním jednáním.

Protiústavnost pojistného a úvěrového podvodu z důvodu kolize s principem presumpce nevinny může být předmětem polemik, avšak potřeba „kasuistické ochrany“ zvláště ohrožených subjektů jako jsou banky a pojišťovny, je nepochybná. Inštituty pojištění a úvěru hrají totiž v našem hospodářském životě nezastupitelnou roli.

Zákonodárce dal tedy přednost ochraně našich životně důležitých ekonomických zájmů před právně - teoretickou bezúhonností právní úpravy a jelikož je jeho povinností reflektovat materiální prameny práva a poskytovat účinnou ochranu před kriminálním jednáním, musí na vyvstalé problémy nějakým způsobem reagovat. Pokud byly pojistný a úvěrový podvod podle předchozí právní úpravy trestné na základě obecného podvodu, ale orgány činné v trestném řízení nebyly schopny vinu pachatele spolehlivě prokázat, představovala tehdejší právní úprava ochranu pouze iluzorní a bylo povinností zákonodárce zakročit.

K dalšímu vývoji v postihování speciálních forem podvodných jednání došlo díky judikatuře Ústavního soudu. K usvědčení pachatele trestným činem úvěrového podvodu již nestačí, že pachatel uvedl v žádosti o úvěr nepravdivé údaje, nyní musí tyto údaje navíc být způsobily ohrozit majetek věřitele. Jedině tak může být podle Ústavního soudu učiněno zadosť zásadě proporcionality (Nález Ústavního soudu dne 7.11.2006, sp. zn. I. ÚS 631/05). S tímto pojetím se ne zcela ztotožňuji. V pojednání o úvěrovém podvodu jsem uvedl své námitky proti takto modifikovaným podmínkám trestní odpovědnosti za trestný čin úvěrového podvodu.

Zvláštní formy podvodných jednání doplňuje úprava dotačního podvodu, který se oproti úpravě v předchozím trestním zákoně vydělil ze společné úpravy s úvěrovým podvodem a získal v novém trestním zákoně samostatný paragraf. Dotační podvod chrání veřejné rozpočty a prostředky poskytované Evropskou unií před jejich zneužíváním.

Navzdory některým kontroverzím je nepochybné, že podvodná jednání jsou a nadále budou trvalou součástí naší právní kultury.

SUMMARY

The crimes of fraud, insurance fraud, credit fraud and grant fraud under s. 209, 210, 211 and 212 of the Czech criminal code

This thesis presents the criminal offence of fraud under s. 209 of the Czech criminal code and its special forms – insurance fraud, credit fraud and grant fraud under s. 209, 210, 211 and 212 of the Czech criminal code. In my opinion a fraud in its very essence represents a classic crime against property. After Velvet revolution the relevance of crimes against property has raised considerably and therefore the regulation of these crimes requires particular attention. This applies above all to the insurance fraud and credit fraud. The insurance fraud and credit fraud were brought together with grant fraud into the Czech criminal code through an amendment in 1997.

The aim of this thesis is to provide an presentation of legal regulation of fraud and its special forms and some issues related to it. I would like also to presentate controversies, which were caused by the amendment of the Czech criminal code in 1997.

This thesis consist of three chapters. The first one deals with the crimes against property. The second one deals with the fraud in its general form, the other ones with its special forms. In every chapter I follow the same pattern – which means elements of the fact of a criminal offence – the object of a criminal offence, the objective side of a criminal offence, perpetrator of a criminal offence and the subjective side of a criminal offence.

In the first chapter I try to describe the crimes against property and its relations. I focus on what their common features are. This chapter show the meaning of damages caused by crimes against property and its impact on criminal liability. I also give a presentation of the concept of property as a object of a crime. The explanation of what a thing means for crimes against property is also given.

The second chapter analyzes the regulation of the fraud in its general form under s. 209 of the Czech criminal code. I tried to describe all aspects of the issue, especially I focused on the difference between the criminal offence of fraud and other crimes, which

seems to me very important. I profit from rich judicial decisions, which are available to this crime.

The third chapter deals with the criminal offence of insurance fraud, credit fraud and grant fraud. This chapter is divided into three parts according to particular crimes.

The first part presents the insurance fraud. I explain the reasons, why the criminal offence of the insurance fraud was brought into the Czech criminal code in 1997 and some constitutional controversies raised by this regulation.

This part starts with an analysis of some institutions of civil law, like insurance, an insurance contract, which are important for judging the criminal liability of an perpetrator.

The second part is dedicated to the regulation of the criminal offence of credit fraud. This offence is also very connected to the institutions of civil law, therefore I pay attention to the concepts of the credit and the credit contract. I also present my view of recent decisions of the Constitutional Tribunal of the Czech Republic based on the principle of proportionality.

The third part deals with regulation of the criminal offence of grant fraud. I pay attention to the question, what a grant is, what its features are, and who can be granted to.

Every part is closed by a summary of important judicial decisions. At the end the thesis concludes with a brief summary of my thesis and my view of the issue.

Keywords: insurance, insurance contract, credit, credit contract, the principle of proportionality, new criminal code, error, grant, property, thing, criminal liability, judicial decisions

Klíčová slova: pojištění, pojistná smlouva, úvěr, úvěrová smlouva, princip proporcionality, nový trestní zákoník, omyl, dotace, vlastnictví, věc, trestní odpovědnost, soudní rozhodnutí.

PŘEHLED POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ

Knižní díla:

JELÍNEK, J. A KOL.: *Trestní právo hmotné. Všeobecná a zvláštní část.* 1. vydání. Praha: Leges,

KUCHTA, J. A KOL.: *Kurs trestního práva. Trestní právo hmotné. Zvláštní část.* Praha: C.H. Beck, 2009

NOVOTNÝ, O., VOKOUN, R. A KOL. *Trestní právo hmotné – II. Zvláštní část.* Praha: ASPI, a.s., 2007

ŠÁMAL, P. A KOL. *Trestní zákon. Komentář.* 6. vydání. Praha: C.H. Beck, 2004,

ŠÁMAL, P. A KOL. *Trestní zákoník: komentář.* II, § 140-421, 1. vydání, Praha: C. H. Beck, 2010

PLÍVA, S. *Obchodní závazkové vztahy.* Praha: ASPI, a.s., 2006,

GRŮŇ, L. *Finanční právo a jeho instituty.* 2. vydání. Linde Praha, a.s., 2006

OVEČKOVÁ, O. A KOL. *Slovník obchodního práva.* Iura Edition, Bratislava 1994

KNAPPOVÁ, M., ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J. *Občanské právo hmotné. Svazek I., Díl čtvrtý,* 4 aktualizované a doplněné vydání, Praha: ASPI, a. s., 2005

KNAPPOVÁ, M., ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., *Občanské právo hmotné. Svazek II., Díl třetí,* 4., aktualizované a doplněné vydání, Praha: ASPI, a.s., 2005

ANTONÍN, D. A KOL.: *Přehled judikatury: trestné činy proti majetku: podvod,* Praha: ASPI Publishing, 2003

Časopisecká díla:

VANTUCH, P. *K trestnému činu úvěrového podvodu dle § 250b Trestního zákona.* Trestní právo. 2000, s. 2-6

HERCZEG, J. *K pojmu „úvěru“ u trestného činu úvěrového podvodu.* Trestní právo, 2004, č.1, s. 2-6

JELÍNEK, J. *Pojem trestného činu a kategorizace trestných činů.* Bulletin advokacie, 2010, č. 10, s. 36-42

Internetové zdroje:

Statistická ročenka kriminality 2009 [online]. Justice, oficiální portál českého soudnictví, [cit. 15. 5. 2010]. Dostupný z: *Důvodová zpráva*
<http://portal.justice.cz/justice2/MS/ms.aspx?j=33&o=23&k=3397&d=47145>

<http://nalus.usoud.cz>

Důvodová zpráva k vládnímu návrhu na vydání zákona, trestní zákoník, z 19. prosince 2007.

Dostupné z: http://www.ustavprava.cz/files/dz_k_tz.doc

Judikatura:

Rozhodnutí č. 938/1922 Sb. rozh. tr.

Rozhodnutí č. 28/1971 Sb. rozh. tr

Rozhodnutí č. 56/1994 Sb. rozh. tr.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 16.5.2007, sp. zn. 5 Tdo 538/2007.

Rozhodnutí č. 29/1992 Sb. rozh. tr.

Rozhodnutí č. 85/1956 Sb. rozh. tr.

Rozhodnutí č. 16/1981 – II Sb. rozh. tr.

Rozhodnutí č. 16/1988 Sb. rozh. tr.

Rozhodnutí č. 3/1991 Sb. rozh. tr.

Nález Ústavního soudu ze dne 20.2.2001, sp. zn. Pl. ÚS 5/2000

Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 25.1.2005. sp. zn. 7 Tdo 22/2005

Usnesení Nejvyšší soud ČR ze dne 10.8.2006, sp. zn. 7 Tdo 918/2006

Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 15.10.2008, sp. zn. 8 Tdo 1268/2008

Nález Ústavního soudu dne 7.11.2006, sp. zn. I. ÚS 631/05

Právní předpisy:

Zákon č. 140/1961 Sb. ze dne 29. 11. 1961, trestní zákon

Zákon č. 141/1961 Sb. ze dne 29. 11. 1961, trestní řád

Zákon č. 40/2009 Sb. ze dne 8.1.2009, trestní zákoník

Zákon č. 40/1964 Sb. ze dne 5.3.1964, občanský zákoník

Zákon č. 513/1991 Sb. ze dne 18.12.1991, obchodní zákoník

Zákon č. 37/2004 Sb. ze dne 17.12.2003, zákon o pojistné smlouvě

Seznam zkratk:

„TrZ“ trestní zákon; zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákon

„ObčZ“ občanský zákon, zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

„ObchZ“ obchodní zákon, zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění pozdějších předpisů